

1945

1945. január 5.

Pancsován a Keresztyén Ifjúsági Egyesület (KIE) nagytermében megalakult a XIV. területi Magyar Népfrent, amely 1946 tavaszáig működött.¹

1. Földessy összeáll. 1972, 4.

1945. január 8.

Megalakult az Egységes Népfelszabadító Front Zombori Körzeti Bizottsága.¹

Nagybecskereken bemutatták a háború utáni első magyar nyelvű színelőadást Marocsik György cukorgyári munkás rendezésében.²

1. NF, 59. – 2. EM, 212.

1945. január 10.

Pajzs Pál, a pancsovai XIV. területi Magyar Népfrent titkára a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség Titkárságához: „Hivatkozva a napilapokban közzétett hirdetésükre kérjük, legyenek szívesek címünkre 10 darab *Magyar Színpadot* elküldeni. A füzetek árát a mai napon postacsekkszám-lajukra befizettük.”¹ > **1946. március 14.**

1. Földessy összeáll. 1972, 5.

1945. január 16.

Stanoje Simić jugoszláv követ a szövetséges nagyhatalmak képviselői előtt a magyar fegyverszüneti megállapodással kapcsolatos véleményét kifejtve követelte a magyar Ideiglenes Nemzeti Kormánytól, hogy egyszer s mindenkorra mondjon le a háború idején elfoglalt területekről, és adja ki a háborús bűnösöket.¹

A debreceni Ideiglenes Kormány megtárgyalta a bácskai magyarok elleni atrocitásokról szóló jelentést.²

1. Balogh 1988, 15. – 2. MOL XIX-A-1-j-XXIII-112-1945 21. d. A nemzeti kormány miniszterelnökségének iratai 1944/1945–1949. Idézi A. Sajti 2004, 329.

1945. január 18.

A *Szabad Vajdaság* cikkéből: „Több száz magyar topolyai férfi és nő önként belépett a Petófi brigádba, hogy fegyverrel a kézben harcoljon a fasizmus ellen. Ezek a magyar alakulatok valahol a Dunántúlon harcolnak. Felelőtlen elemek azt híresztelik, hogy a brigád nagy része megsemmisült. A topolyai Egységes Népfrent szervezete azért küldte ki Sinkovics Dezsőt, hogy a Petófi brigád topolyai tagjait keresse fel, s az itthon maradtak megnyugtatósára hozzon tőlük leveleket. Sinkovics egy közös levelet hozott tőlük valamennyiük aláírásával. A levélből: ...Azok a gyáva és rémhírterjesztő puhányok, [...] akik szökésükkel és brigádunk jó hírvének bemocskolásával is a fasisztákat támogatják, [...] reszkessenek. A leszámolásnál mi is ott leszünk, és jaj lesz az árulóknak. Lemossuk ezt a szennyet is a magyar névről árulóink vérével.”¹

1. Idézi Cseres 1991, 239.

1945. január 20.

Magyarország Moszkvában fegyverszüneti szerződést kötött a szövetséges hatalmakkal, amelyben – elismerve vereségének tényét – vállalta, hogy megszünteti a szövetséges hatalmak elleni háborút, és hadat üzen Németországnak; internálja a német állampolgárokat; kötelezi magát, hogy Csehszlovákia, Jugoszlávia és Románia általa megszállt területéről kivonja az összes magyar csapatot és hivatalnokot Magyarország 1937. december 31-én fennállott határai mögé, továbbá hatályon kívül helyez minden olyan törvényhozást és bekebelezést, amelyet Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia területének Magyarországhoz csatolására szövegeztek; megtéríti a Szovjetunió, Csehszlovákiának és Jugoszláviának azokat a károkat, amelyeket hadműveleteivel és az országok területének megszállásával okozott, amiből kétszázmillió amerikai dollár a Szovjetuniót, százmillió pedig együttesen Csehszlovákiát és Jugoszláviát illeti meg; közre fog működni a háborús bűncselek-

ményekkel vádolt személyek letartóztatásában, az érdekelt kormányoknak való kiszolgáltatásban és az ítélkezésben.¹

1. Mo. tört. II., 474.; MKM, 307.; A. Sajti 2004, 333., 343.

1945. január 23.

Bánát, Bácska és Baranya Katonai Parancsnokságának rendeletére Csúrog teljes magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba hurcolták,¹ miután a Megszállók és Csatlósaik Háborús Bűnösségét Kivizsgáló Bizottság „megállapította, hogy Csúrog község valamennyi felnőtt magyar lakossága közvetlenül vagy közvetve részt vett az 1942. januári véres razzián. A bizottság a lakoságnak ezt a részét háborús bűnösnek nyilvánította a munkaszervezési szabályzat 19. szakasza alapján”. > 1946. április 15.

A *Szabad Vajdaság* vezércikkéből: „A népítélet folyik a honi gyilkosokon. Vajdaság népe: szerb és magyar együtt halált kiált a gyilkosokra. Halál mindenkire, aki megtagadja szülőföldjét, aki elárulja népét, aki gyilkolja testvéreit. Nem nézzük, hol született, nem kérdezzük, mifajta volt: Halál a faszmusra! – De élet és testvériség, szabadság és békeesség Vajdaság minden jó szándékú szülőttjének, szülőföldjét és földje népét szeretőnek: szerbnek, horvátnak, zsidónak, magyarnak! Vajdaság múltjának üszkösödő sebeit pedig gyógyítsa az ígéretes jövő.”²

1. SzV, 1945. január 27. Idézi Matuska [é. n.], 200.; A. Sajti 2004, 323.; A tisztaistvánfalvi (Járek) gyűjtőtáborról lásd Mészáros Sándor: A járeki haláltábor. In Csorba Béla szerk.: *S nem törődtek velem, a holnap mit örül... Források a Délvidék történetéhez* 3. Budapest, 1999, Hatodik Síp Alapítvány. – 2. Idézi Matuska [é. n.], 198–199.

1945. január 25.

Zsablyáról a tömeges kivégzések után még életben maradt magyarokat átterelték a járeki gyűjtőtáborba.¹ Hasonló sorsra jutott Csúrog (> 1945. január 23.) magyarsága is.²

1. Cseres 1991, 210. – 2. SzV, 1945. január 27.; EM, 180.; Matuska [é. n.], 169.

1945. január 26.

A *Slobodna Vojvodina* a csúrogi magyarok kitelepítése kapcsán megjelentetett közleményben hangsúlyozta, hogy a kitelepítettek ugyan magyarok, de nem mint magyarok ellen hozták ezt az intézkedést, hanem olyanokat kívánnak büntetni, akik „gaztetteket követtek el”.¹

1. A. Sajti 2004, 323.

1945. január 27.

Tito elrendelte a katonai közigazgatás > 1945. február 15-ei hatállyal való megszüntetését, amikor a polgári hatalmat a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság vette át.¹ > 1944. október 17; > 1944. október 22.

A *Szabad Vajdaság* megjelentette Bánát, Bácska, Baranya Katonai Parancsnokságának közleményét Csúrog magyarságának > 1944. január 23-ai kitelepítéséről.²

1. HRP2, 331.; NF, 62.; KMSZ, 28.; A. Sajti 2004, 335. – 2. SzV, 1945. január 27. Idézi Matuska [é. n.], 200.

1945. január 29.

II. Péter londoni emigrációban lévő jugoszláv király az 1944. november 1-jén megkötött Tito–Šubašić egyezmény alapján a királyi hatalmat az Alkotmányozó Nemzetgyűlés határozataig a királyi helytartótanácsra ruházta át.¹

Topolyán magyar tannyelvű gimnázium nyílt.²

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11. – 2. HRP2, 3958.

1945. január 30.

Az Egységes Népfelszabadító Front Tartományi Bizottságának Végrehajtó Bizottsága a helyi bizottságaihoz intézett utasításában jelölte ki a bizottságok feladatait hangoztatva, „a tiszta

magyar és román helységekben a Front bizottságait becsületes, antifasiszta beállítottságú magyarokból és románokból kell megalakítani, a vegyes lakosságú helységekben pedig minden nemzetiség legjobbjainak kell a Front vezetőségeibe bekerülniük”.¹

1. NF, 69.

1945. január

Megjelent a magyar nyelvű politikai füzetek 1. száma *A népek harca a leigázott Jugoszláviában* címmel.¹ Tito szövegét Herceg János fordította magyarra.

Pancsován megalakult a Magyar Operatív Zászlóalj, amelynek 800 tagját a kiképzés után besorozták a III. hadsereg egységeibe.²

1. KMSZ, 41. – 2. Földessy összeáll. 1972, 4.

1945. február 1.

A Minisztertanács 7. ülésén tájékoztatót fogadott el a jugoszláv partizánok dél-magyarországi atrocitásairól, a Jugoszláviába internált csángók helyzetéről, a menekültekről, épületek lefoglalásáról, menekültügyi kormánybiztos kinevezéséről.¹

A Kiskéri [Bačko Dobro Polje] Katonai Állomáshely a Katonai Körzet 804/945-ös számú leiratára válaszolva közölte, hogy a helységben – a háborús bűnösök felkutatásának céljából bevezetett tilalommal összhangban – nem volt vezetéknev-változtatás.²

A *Slobodna Vojvodina* leszögezte: a katonai közigazgatás „alapvetően megoldotta a németkérdést a Vajdaságban, a magyar antifasiszták pedig elfogadták, hogy helyük a Tito elvtárs vezette népfelszabadító mozgalomban van”.³

1. MJNJ44-47. – 2. Arhiv Vojvodine, F. 171. Vojna oblast za Bačku i Baranju [Bácska–baranyai Katonai Körzet], 1-1048/1945. Idézi Mezei 2010, 123. – 3. A. Sajti 2004, 335.

1945. február 3.

Az AVNOJ Elnöksége határozatot¹ fogadott el „a megszállás alatt a megszálló által hozott összes jogszabály felfüggesztéséről és érvénytelenségéről, valamint a megszállás időpontjában hatályban lévő minden jogszabály felfüggesztéséről”. A címmel ellentétben a határozat a királyi Jugoszlávia jogszabályainak esetében csak azokat függesztette fel, amelyek „ellentétben állnak a népfelszabadító harc vívmányaival, az AVNOJ, az antifasiszta tanácsok és a NKOJ deklarációival és határozataival”. Az önkényes magyarázatokra lehetőséget adó határozatot a Jugoszláv Képviselőház > **1946. október 23-án** elfogadott törvénye² pontosította.

Tito táviratban értesítette Jovan Veselinov Žarko tartományi párttitkárt, hogy Vajdaságban hamarosan megszűnik a katonai közigazgatás és a Főparancsnokságnak alárendelt Katonai Körzet alakul, amelynek alapvető feladata a hatalom és a belső biztonság megszilárdítása, a harcoló egységek ellátása, a mozgósítás és mindaz, ami egy „önállóbb szereppel rendelkező Katonai Körzet” illetékességébe tartozik. Javaslatot kért a parancsnok és a politikai biztos személyére.³ > **1945. január 27.; > 1945. február 15.**

A Minisztertanács 8. ülésén a külügyminiszter tájékoztatót adott „a német nevű magyarok és az északi megyék egyes lakosainak elhurcolásáról, valamint a jugoszláv partizánok atrocitásairól”.⁴

1. Odluka o ukidanju i nevažnosti svih pravnih propisa donetih od strane okupatora i njegovih pomagača za vreme okupacije i o ukidanju pravnih propisa koji su bili na snazi u času neprijateljske okupacije. SL DFJ, 1945/4.; A. Sajti 2004, 375. – 2. Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije. SL FNRJ, 1946/86., 1947/105. – 3. Petranović, Zečević, 751.; Dediđer III., 171. – 4. MJNJ44-47.

1945. február 8.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság határozatot hozott a körzeti Népfelszabadító Bizottságok megalakításáról – Sremska Mitrovica, Nagybecskerek, Pancsova, Újvidék, Szabadka, Zombor –, amelyek felügyelik és irányítják a járási és helyi Népfelszabadító Bizottságok munkáját.¹

1. Jelena Popov vál., jegyzet: Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine 1943–1945. *Grada za istoriju Vojvodine 12.* Novi Sad – Sremski Karlovci, 1977.

1945. február 11.

A krimi (jaltai) értekezlet résztvevői „megállapodtak abban, hogy javasolják Tito marsallnak és dr. Ivan Šubašićnak a köztük megkötött megállapodás azonnali végrehajtását, és megállapodásuk alapján egy új kormány létrehozását”.¹

Tito a Fjodor Ivanovics Tolbuhin marsallhoz, a 3. ukrán front parancsnokához intézett levelében megemlítette, hogy mivel 50 000 délszláv él a bajai háromszögben és Pécs környékén, a békekonzferencián fel kívánják vetni e terület Jugoszláviához csatolását.²

1. Inoslav Bešker szerk.: *Međunarodni odnosi i vanjska politika socijalističke Jugoslavije. Studije i dokumenti.* Zagreb, 1979, Centar društvenih djelatnosti SSOH, 249. – 2. Branko Petranović: *Balkanska federacija 1943–1948.* Beograd, 1991, 116. Idézi A. Sajti 2004, 346.

1945. február 15.

Tito > **1945. január 27-i** rendelete alapján Bácskában, Bánátban és Baranyában megszűnt a katonai közigazgatás, és a hatalmat átvették a Népfelszabadító Bizottságok.¹

Megkezdődött a mozsori (Mošorin) magyarság összegyűjtése és gyűjtőtáborba hurcolása.² > **1945. április 18.**

1. A. Sajti 2004, 335. – 2. EM, 180.

1945. február 18.

Battonyán megalakult a magyarországi szlovákokat és délszlávokat tömörítő Magyarországi Szlávok Antifasiszta Frontja.¹

1. MKM, 307.

1945. február 19.

Megalakult az Egységes Népfelszabadító Front Szabadkai Körzeti Bizottsága.¹

1. NF, 59.

1945. február 22.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság Elnöksége határozatot hozott *Vajdaság Hivatalos Lapjának* megjelentetéséről.¹

1. HRP2, 4011.

1945. február 24.

Újvidéken megnyílt a Népegyetem.¹

1. HRP2, 4015.

1945. február 25.

Keresztúron megnyílt a ruszin nyelvű gimnázium.¹

1. HRP2, 4017.

1945. február 26.

Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottsága és a királyi kormány Belgrádban megtartott együttes ülésén dr. Srđan Budisavljevićet, dr. Ante Mandićot és Dušan Sernecet javasolták királyi helytartóknak. A javaslatot II. Péter király > **1945. március 2-án** elfogadta, és a helytartók még aznap letették az esküt.¹

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11.

1945. március 2.

II. Péter király > **1945. január 29-én** hozott döntése és Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottsága, valamint a királyi kormány > **1945. február 26-i** együttes ülésének javaslata alapján a király dr. Srđan Budisavljevićet, dr. Ante

Mandiót és Dušan Sernecet nevezte ki királyi helytartóknak, akik még aznap letették az esküt.¹ A helytartótanács 1945. március 6-án Titót bízta meg kormányalakítással.

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11.

1945. március 6.

Megkezdődött a bolmáni (Bolman) ütközet. A német vezérkar, attól tartva, hogy a gyorsan előrenyomuló Vörös Hadsereg támadást indít Bécs ellen, elrendelte a Jugoszlávia területén tartózkodó E hadseregcsoportnak a Balaton térségébe való átirányítását, amelynek egységei Bolmánynál hídfőt létesítettek, és ott akartak átkelni a Dráván. A 16. vajdasági hadosztály parancsnoksága a keretébe tartozó Petőfi brigádot jelölte ki Bolmány visszafoglalására, amelynek elégtelenül kiképzett, rosszul felszerelt harcosai közül a kéthetes harcban mintegy kétszázan estek el, köztük Kis Ferenc, a brigád parancsnoka is. Ez az idő azonban elegendő volt ahhoz, hogy a Vörös Hadsereg egységei odaérkezzenek, és Szlavónia irányába való visszavonulásra kényszerítsék a németeket.¹ Ezt követően Tito 1945. március 22-én utasítást adott a Petőfi brigád felszámolására. Megmaradt három zászlóalját más vajdasági brigádokba osztották. > **1944. december 31.**

Vlada Zečević, Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottságának belügyi megbízottja végzéssel tiltotta meg, hogy a telepések „Macedóniából, Kosovóról, Metohijából, Szerémségből és Vajdaságból” visszatérjenek korábbi lakhelyükre.²

1. NMJ, 47–48.; bővebben Baki Ferenc, Vébel Lajos: *A Petőfi-brigád*. Újvidék, 1968, Forum.; Sreta Savić Kolja: A bolmáni hídfő. *Magyar Szó*, 1975. március. 21–28.; Baki Ferenc: A parancsnok halála. Kis Ferenc. *Magyar Szó*, 1975. március 23. 10. – 2. Privremena zabrana vraćanja kolonista u njihova ranija mesta življenja. SL DFJ, 1945/13.

1945. március 7.

Az 1944. június 16-án Vis szigetén megkötött Tito–Šubašić egyezmény alapján Jugoszlávia Nemzeti Felszabadítási Bizottsága (22) és az emigráns királyi kormány (7) tagjaiból megalakult az ország – ettől kezdve hivatalosan Demokratikus Föderatív Jugoszlávia (DFJ) – koalíciós kormánya, amelynek elnöke Tito, külügyminisztere pedig Ivan Šubašić lett.¹

Újvidéken megjelent az *Iffúság Szava* (1951-től *Iffúság*, 1967-től *Képes Iffúság*) első száma. Eleinte havonta, majd kéthetente jelent meg, 1945. október 5-étől a vajdasági magyar ifjúság hetilapja. Első főszerkesztője Gvozden András volt, akit e poszton Gellér Lajos, majd 1951-től Tomka Gábor, 1953-tól pedig Borsos István követett.² Pionírjaink című rovatából vált önálló gyermeklappá az > **1947. január 1-jén** megjelent *Pionírújság*. Átlagos példányszáma 1945: 3 000, 1946: 4 500, 1947: 4 000, 1948: 4 500, 1949: 4 000, 1950: 4 500, 1951: 4 000, 1952: 4 700, 1953: 4 000, 1954: 4 000.

1. Lexikon NOR, 2212. – 2. JMK, 7.; JUMIL, 105., 106., 121.; Stoković 1975.

1945. március 9.

A Minisztertanács 8. ülésén a Minisztertanács jegyzője jelentést terjesztett elő a bácskai partizánok kegyetlenkedéseiről.¹

1. MJNJ44-47.

1945. március 10.

Vladimir Velebit jugoszláv külügyminiszter-helyettes Prágában azt nyilatkozta: „A 300 000 jugoszláviai magyarnak feleannyi magyarországi jugoszlávval történő kicseréléséről még nem döntöttünk, mert bevárjuk a csehszlovák–magyar lakosságcsere eredményét”.¹

1. MOL XIX-J-1-c-II-15-1945-47-765/Bé. 1467.

1945. március 11.

A háborús bűnökkel vádolt Deák Leó maga jelentkezett Budapesten az orosz katonai hatóságoknál.¹

1. A. Sajti 2004, 339.

1945. március 14.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége határozatot hozott, hogy a zentai gimnáziumban a felső osztályokban megnyílhatnak a párhuzamos magyar tagozatok.¹

1. Arhiv Vojvodine, F. 169. Glavni narodnooslobodilački odbor Vojvodine [Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság], 388. Idézi Mezei 2010, 120.

1945. március 17.

Lazar Brankov kapitány, a SZEB jugoszláv missziójának titkára jelezte a magyar kormánynak, hogy az 1941 után Jugoszláviába telepített magyarok utolsó transzportját a „napokban” teszik át a határon.¹ > **1946. április 4.**

1. A. Sajti 2004, 346.

1945. március 20.

Megérkezett Budapestre a SZEB jugoszláv katonai missziója Obrad Cicmil ezredes vezetésével.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. március 22.

Tito utasítást adott a Petőfi brigád felszámolására. Három zászlóalját más vajdasági brigádokba osztották be.¹ > **1944. december 31.**

1. EM, 171.

1945. március 29.

Szandzsák Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsa (AVNOS) határozatot hozott saját felszólításáról és arról, hogy Szandzsák területét részben Szerbiához, részben Montenegróhoz csatolják. Az 1943. november 20-án a felszabadult területen létrejött helyi, községi és járási Népfelszabadító Bizottságok 252 képviselőjének

részvételével megalakult testület magát Szandzsák legfelső politikai képviselőjének és hatalmi szervének kiáltotta ki. Ezen az ülésen választották meg az AVNOJ III. ülésének szandzsáki képviselőit. Önfelosztató rendkívüli közgyűlésén csak szentesítette Szerbia képviselőházának 1944. novemberi döntését, hogy Szandzsáknak nincs szüksége autonómiára, a járások közül pedig Priboj, Nova Varoš, Novi Pazar, Sjenica és Tutin Szerbiához, Pljevlja és Bijelo Polje pedig Montenegróhoz kerül.¹

1. Leksikon NOR, 24.; Petranović, Zečević, 751–752.

1945. március

Az OZNA emberei megjelentek Budapesten és a SZEB szovjet missziójának segítségével megkezdték az általuk összeállított lista alapján a háborús bűnökkel vádolt személyek elfogását. Kramer Gyulát, a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség egykori elnökét, Popović L. Milan országgyűlési képviselőt, Zombori Gyula újvidéki rendőrfőkapitányt Budapesten, Korányi Elemért Esztergomban fogták el.¹

A járási bizottságok közül utolsóként megalakult az Egységes Népfelszabadító Front zentai járási bizottsága.²

1. A. Sajti 2004, 339. – 2. NF, 57.

1945. április 1.

A Vajdasági Képviselőház Végrehajtó Főbizottságának gazdasági osztálya jelentésben¹ foglalta össze, hogy a háború befejezése óta az ipari kapacitások 92%-át sikerült munkába állítani 16 992 foglalkoztatottal, ami a foglalkoztatottak háború előtti számának háromnegyede volt. Úgy ítélte meg, hogy a kapacitások kihasználtsága 46,43%-os. A 922 ipari vállalat közül 569 üzemelt, ezek közül 326 volt állami tulajdonban. Az elkobzások révén addigra a tulajdonviszonyok már gyökeresen megváltoztak: 92 000 német család, 1 193 nagybirtokos, 5 695

egyéb földműves és 4 975 egyéb nem földműves család, 679 egyházközség és kolostor, 83 bank, valamint 563 háborúban eltűnt személy vagyontát konfiskálták, helyezték zár alá vagy vonták el háborús nyereség címén. A 922 ipari vállalat közül 516 volt állami tulajdonban, méghozzá az összes jelentősebb ipari létesítmény.

Megnyíló iskolák című vezércikkében Keck Zsigmond, a *Szabad Vajdaság* főszerkesztője írta: „Becsületesebb, jóhiszeműbb iskolapolitikát el sem lehet képzelni. A mai iskolapolitika alapján demokratikus, egyedül az anyagi feltételeket nézi: megfelelő számú tanuló, megfelelő számú tanerő és megfelelő iskolahelyiség. Ahol ez megvan, ott megnyílik az iskola, akármilyen nyelvről is van szó. [...] Ez a becsületes iskolapolitika azonban csak akkor lesz számunkra igazán hasznot hozó, ha a magyar népnek megnyitja szemét és ezek a megnyíló iskolák a magyarság politikai iskoláivá is válnak. Olyan iskolává, amelyben megtanulja a demokráciát, megtanulja megbecsülni, szeretni és védeni azt a széles demokráciát, amely ennek az országnak alapja.”

1. Arhiv Vojvodine, GIO NS APV, privredno odeljenje. Idézi DERV, 12, 22–23.

1945. április 5–6.

Újvidéken a Szerbiai Kommunista Párt (SZKP) vajdasági szervezetének VII. értekezletén a nemzeti kérdést mint a tartomány egyik legfontosabb politikai kérdését vetették fel. Az értekezleten Vajdaság minden körzetéből és a katonaságból mintegy 150 küldött vett részt. Jelen volt Blagoje Nešković szerbiai párttitkár és Kosta Nađ tábornok is. A konferenciát Jovan Veselinov Žarko, a Tartományi Pártbizottság titkára nyitotta meg: „Szerémségben a mi munkánkban is voltak hiányosságok. Kevésbé kerültünk közel a horvát tömegekhez. Mi itt a gyengébb ellenállás útján haladtunk. A szerbek könnyen körénk csoportosultak. Okosan tettük, hogy a szerb falvakat tettük mozgalmunk bázisává,

de többet kellett volna dolgoznunk a horvátokkal. Ami a szlovákokat illeti, ők 1941-ben mellettünk voltak, később sokáig közömbösek maradtak, majd 1943-ban és 1944-ben újra közeledtek a mozgalomhoz. Bánátban a kép sokkal világosabb. Ott a szerbség fele mellettünk volt, és a magyarok magatartása is más volt, mint Bácskában. Elvtársaink Bácskában nem tudtak szorosabb kapcsolatot létesíteni a sajtóinkkal [sa našim elementom], azaz a szerbekkel és a bunyevácokkal.”¹

Veselinov leszögezte, hogy a szlovákokkal és a románokkal szemben szektásan léptek fel, viszont „A magyarokkal a helyzet sokkal összetettebb. Tudjátok, hogy sok magyar részt vett a Horthy-féle vérengzésben. A magyarok irányában azonban különleges az álláspontunk. Magyarország mint állam számunkra sosem lehet olyan veszélyes, mint Hitler Németországa, mert Németország az az ország, amely újra népünk ellen fordulhat, ha nem győzzük le. Ezenkívül mi, kommunisták internacionalisták vagyunk. A magyarok iránt a következő álláspontot alkalmaztuk: kifejleszteni azt az érzést, hogy ebben az országban éljenek, és érte küzdjenek. De itt nehézségbe ütközünk. Mi gyakran beszélünk a tájékozatlan parasztoknak a magyarokkal való testvériségről, egységről, de ekkor bírálatot kapunk. Beszédeinkben sok a merev sablon, s ezzel megnehezítjük a magyarok és szerbek közötti viszony normalizálását, mert különféle helyeken és különféle feltételek között ugyanazt mondjuk. Előfordult, hogy a magyarság irántunk való viszonyulását azzal próbálták magyarázni, hogy korábban a nagyszerb klikk elnyomta őket. Ez téves. Itt nem lehet arra hivatkozni, hogy mi volt korábban. Azok a magyarok, akik ezeket a bűncselekményeket elkövették, a megszálló szolgái voltak, és mi így ítélkezünk felettük”.

Veselinov kitért a jugoszláv népek közötti nemzeti problémáról alkotott uralkodó nézetre is: „A szerb dolgozók, a parasztok és a munká-

sok mozgalmunk mellett vannak. [...] Ugyanez elmondható a szerémségi horvátokról is. A bunyevácok irányában szintén meg kell határozni álláspontunkat mint párt, nem mint szerbek. A bunyevácoknál van némi helyi sovinizmus. Ez Szabadkán és környékén összpontosul. Egyes vezető beosztású bunyevác elvtársainknak az a meggyőződésük, hogy a szerbek ugyanazt a politikát folytatják, mint azelőtt. És most ebből vita kerekedett: azelőtt Szabadkán a szerbeknek volt hatalmuk, most minden hatalom a bunyevácokat illeti meg. Ez téves. Szabadkán egyáltalán nincs cirill írás. Ez helytelen.”

Veselinov végül arra hívta fel a figyelmet, hogy az új rezsim ellenségei a nemzeti kérdést a saját céljaikra használják fel: „Addig, amíg mi Vajdaságban nem oldjuk meg jól a nemzeti kisebbség kérdését, nem leszünk képesek más kérdéseket sem megoldani. Mert kívül veszekednek ők: a szerbekkel és a horvátokkal. Azt akarjuk, hogy ezeknek a nemzeti kisebbségeknek legyen saját iskolájuk, saját lapjuk, legyenek saját kulturális rendezvényeik. Eddig ezt fékeztek. [...] Szintén feladatunk a nemzeti kisebbségek iránti viszonyulásunkban felbukkanó hibák kiküszöbölése. Mielőbb teljesen meg kell szüntetni a magyarok és a románok iránti szektázást. Hangsúlyozom, e nélkül sem a szerbeket, sem a horvátokat nem fogjuk magunk mellett tudni. Feladatunk, hogy felszámoljunk minden csetnik, Maček-féle és usztasa ellenséges elemet, mert ők is kihasználják a hibáinkat. Nálunk, Vajdaságban leggyakrabban a nemzetiségi kérdésben elkövetett hibáinkat használják ki.”²²

Veselinov érintette a Vajdaság alkotmányos státusának kérdését is: „Mielőbb meg kell oldani az autonóm Vajdaság kérdését is, tehát hogy melyik föderális egységhez tartozik majd. Vajdaságunknak a föderális Szerbia keretében kell lennie, mert a szerbek Vajdaságban relatív többséget képeznek. [...] Mi ezt a tartományi értekezletet azért siettettük, mert a hónap kö-

zépén tartják a Párt szerbiai kongresszusát. A mi vajdasági pártszervezetünk is össze lesz kapcsolva Szerbia Pártjával. 40-50 elvtársat választunk majd, akiket elküldünk erre a Kongresszusra.”²³

A JKP VII. vajdasági tartományi értekezletének rezolúciójából: „Az értekezlet egyöntetűen az autonóm Vajdaságnak a föderális Szerbiához való csatlakozása mellett foglal állást. Ez pedig azt jelenti, hogy mostantól kezdve pártszervezetünk is a Szerbiai KP keretébe tartozik. Vajdaság kérdésének ilyen megoldása legjobban megfelel Vajdaság népének és egész új titói Jugoszláviánknak.” A határozat a párttagság nemzeti összetételével kapcsolatban kimondta: „E téren nem lehetett többet tenni, mert mind a felszabadulásig, mind a felszabadulás után a szerbek mutattak legnagyobb aktivitást politikai téren, és az államunk kiépítésével kapcsolatos erőfeszítések terén is.” Ugyanakkor leszögezte, hogy meg kell kezdeni a „komoly politikai munkát” a nemzeti kisebbségekkel, ennek érdekében sürgősen létre kell hozni a tömegszervezeteket (Népfront, ifjúsági és nőszervezet).⁴

1. Arhiv Vojvodine, fond 334. Zapisnik sa Pokrajinske konferencije PK KPS za Vojvodinu, 5–6. april 1945. [A vajdasági tartományi pártbizottság 1945. április 5–6-i tartományi értekezletének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 112. – 2. Arhiv Vojvodine fond 334. Zapisnik sa Pokrajinske konferencije PK KPS za Vojvodinu, 5–6. april 1945. [A vajdasági tartományi pártbizottság 1945. április 5–6-i tartományi értekezletének jegyzőkönyve.] Idézi Bjelica 2010, 113. – 3. AV, 325. – 4. NF, 65.; Petranović, Zečević, 753.

1945. április 6.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága döntést hozott Vajdaságnak Szerbiához való csatlakozásáról: „Vajdaságnak a szerb föderális egység keretében kell lennie. Vajdaságnak a föderális Szerbia keretében autonóm tartományként teljes autonómiával kell rendelkeznie. A szerbek, horvátok és egyéb szláv népek viszonyának harmonikusnak és testvérinek kell lennie a teljes egyenjogúság

alaján, míg a nemzeti kisebbségek az autonóm Vajdaságban minden jogot élvezni fognak.”² A Főbizottság a Szerbiai Népfelszabadító Antifasiszta Tanács első rendkívüli ülészakára 21 tagú küldöttséget választott, amelynek két magyar tagja volt: Sóti Pál és Keck Zsigmond.³

1. AV, 322.; HRP2, 4113. – 2. NF, 240. – 3. NF, 240.

1945. április 7.

Szerbia Szkupstinájában Jovan Veselinov Žarko ismertette Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának április 6-i határozatát Vajdaságnak Szerbiához való csatlakozásáról, többek között kijelentve: „Tekintettel arra, hogy Vajdaságban a szerbek relatív többségben élnek, a Népfelszabadító Főbizottság kifejtette azon óhaját, hogy Vajdaság a föderális Szerbia tagja legyen. Vajdaság összes népei ilyen döntés mellett vannak. A kérdést eddig azért nem rendezték, mert Bácskában és Baranyában február 15-ig katonai közigazgatás volt, a Szerémséghez pedig közel volt az arcvonal.

A Vajdaságban nemzetiségek is élnek. Ügyük az AVNOJ szellemében nyer elintézését. A németeket kizártuk nemzetiségeink sorából, nincsenek polgári jogaik a Vajdaságban. Számukra nincsen hely a jugoszláv hazánkban. Büntetjük és meg fogjuk büntetni a magyarság soraiból azokat, akik a Horthy-hóhérokkal együtt ölték a szerb népet és a Vajdaság más szláv lakosságát. A becsületes magyarok tartományunkban élvezik mindazokat a jogokat, amelyek nekik mint nemzetiségnek járnak

Népünk, és nemcsak a szerb nép, hanem a többi is, megértette, hogy ezt a kérdést így kell megoldani. Tito Jugoszláviájában nem ismétlődik meg az, ami valamikor volt.”¹

1. SzV, 1945. április 8.; Keck Zsigmond, Sóti Pál: A magyarság állásfoglalása. SzV, 1995. április 10.; AV, 328.

1945. április 8.

A Szerbiai Népfelszabadító Antifasiszta Szkupstina rezolúciójából: „A Szkupstina melegen üdvözli a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság egyöntetű határozatát, hogy Vajdaságnak mint autonóm tartománynak a föderális Szerbia alkotórészének kell lennie, és hogy összehívják a Vajdaság Tartományi Népszkupstináját, amely erről formális mérvadó döntést hoz, megválasztja Vajdaság képviselőit a Szerbiai Népszkupstinába és kiegészíti képviselőinek számát az AVNOJ-ban. Teljes mértékben meggyőződött arról, hogy e döntés megfelel Vajdaság minden nemzetisége akaratának. Elismeri annak szükségességét, hogy Vajdaság a demokratikus Szerbia keretében egy autonóm tartomány státusával rendelkezzen. Teljes mértékben a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság álláspontján van a szerbek, horvátok, szlovákok és ruszinok egyenjogúságát, akárcsak a nemzeti kisebbségek jogai elismerését illetően. A magyar lakosság mint őshonos lakosság élvezni fogja az összes polgári jogokat. Csak a bűnözők és Horthy megszálló rezsimjének szolgálói lesznek megbüntetve. Ugyanígy jóváhagyja a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottságnak a német lakossággal kapcsolatos álláspontját, amely teljes egészében a német fasizmus szolgálatában állt, és amelynek országunkban nincs többé helye, de polgári jogokat élvezni fogják azok a németek, akik a partizánegységekben és a Jugoszláv hadseregben harcoltak, vagy más módon támogatták a népfelszabadító harcot. Kifejezi reményét, hogy harmadik ülészakában padsoraiban üdvözölheti Vajdaság megválasztott népképviselőit.”¹

1. Petranović, Zečević, 753–754.

1945. április 9.

Jovan Veselinov a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság küldöttségének nyilatkozata kapcsán a *Slobodna Vojvodina*-ban a következőket írta: „A magyarok iránti álláspontunk is világos.

A népfelszabadító mozgalom elítéli a reakciós, elsősorban nagyszerb elemeknek az álláspontját, akik minden magyart felelőssé akarnak tenni a Horthy bűnözői által népünk ellen elkövetett bűntettekért. A szerb népünk és más szláv népek ellen elkövetett bűntettek részesei bűnhődnek és bűnhődni fognak. [...] A becsületes magyarok, ez pedig elsősorban a munkásság és a dolgozó parasztság, kezdik belátni és Jugoszláv Hadseregünkben tettekkel is bizonyítani, hogy Vajdaság többi nemzetével jó viszonyra törekcsenek, hogy országunk felszabadításában, kulturális és gazdasági felemelésében saját anyagi helyzetük javítását látják. Sok magyar elesett a fronton egységeinkben, és szinte mindannyian, akik a fronton vannak, becsülettel harcolnak, válllvetve országunk többi fiaival. Mindezek a becsületes magyarok az új Jugoszláviában élvezni fogják mindazokat a jogokat, amelyek őket mint nemzeti kisebbséget megilletik. Megnyíltak a magyar iskolák és gimnáziumok, a *Slobodna Vojvodina* magyar nyelven is megjelenik stb. A románok iránti viszonyunk ugyancsak korrekt. Semmiféleképpen sincsenek akadályozva, hogy mint románok fennmaradjanak. Mindez arról tanúskodik, hogy végrehajtjuk, és hogy teljes mértékben végre fogjuk hajtani az AVNOJ II. ülészakának a nemzeti kérdéssel és a nemzeti kisebbségek kérdésével kapcsolatos határozatait. A népfelszabadító mozgalom ilyen nemzeti politikája összeköti Vajdaság nemzeteit, bizalmat teremt közöttük. Minden Vajdaságban élő nemzet tudja, hogy külön nemzeti jogai teljes mértékben szavatolva vannak Vajdaság Autonóm Tartományban a demokratikus Szerbia keretében. Nincs ok félelemre, hogy visszatér az, ami volt egykor.”¹

1. AV, 332.

1945. április 10.

Jugoszláviából megkezdtek az országból legálisan is kitoloncolhatók átdobását a magyar

határon.¹ > 1945. április 12.; 1945. május 7.; > 1945. június 4.

1. MOL XIX-A-1-j-XXIII-914-1945. 21. d.; A. Sajti 2004, 344.

1945. április 11.

Jugoszlávia és a Szovjetunió Moszkvában szerződést¹ kötött a barátságról, a kölcsönös segítségnyújtásról és a háború utáni együttműködésről, melynek értelmében a szerződő felek vállalták, hogy folytatják a Németország elleni harcot, és ebben katonai és egyéb támogatást nyújtanak a másik félnek. A háború után segítséget nyújtanak egymásnak, ha az a támadó politikáját felújító Németországgal vagy valamely ahhoz csatlakozó állammal katonai akcióba keveredne; részt vesznek minden olyan nemzetközi akcióban, amely a népek békéjét és biztonságát célozza; nem kötnek olyan szövetséget és nem lépnek olyan koalícióba, amely a másik szerződő fél ellen irányul.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága határozatot hozott a Poljopromet vállalat megalakításáról, amelynek feladata a mezőgazdasági termékek központosított felvásárlása és forgalmazása volt.²

1. Ugovor o prijateljstvu, uzajamnoj pomoći i posleratnoj saradnji između Jugoslavije i SSSR. SL DFJ, 1945/12.; Petranović, Zečević, 790–791.; 20. századi egyetemes történet II. Budapest, 1997, 392. – 2. DERV, 19–20.

1945. április 12.

Szeged polgármester-helyettese jelentette a miniszternek, hogy a városban kiütéscsúsz-járvány van, a megbetegedettek száma megközelíti a háromezretet, és már százezer menekült zsúfolódott össze a városba. Kérte, tegyenek lépéseket a jugoszláv kormánynál, hogy a kiutasítottakat Baja felé irányítsák. Ennek ellenére néhány nap múlva újabb 1 901 kiutasított érkezett Szegedre.¹

1. MOL XIX-A-1-j-XXIII-914-1945. 21. d.; XIX-A-1-n-„Z”-3513-1946. 7. d. Idézi A. Sajti 2004, 344.

1945. április 13.

Szabaddkán megtartották az első magyar népegyetemi előadást.¹

1. SzV, 1945. április 15. 6.

1945. április 15.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága a „kötelező bejelentés” keretében begyűjtötte az ipari és kisipari vállalatok állapotáról szóló jelentéseket. A következő két hónapban összehívták az egyes iparágak képviselőit, és minden vállalat számára kijelölték a termelési feladatokat.¹

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról a zombori nagygyűlésről, amelyen Herceg János így bátorította a magyarokat: „Most először kapja meg a magyarság kisebbségi jogait a maguk teljességében. A magyarság egyhangúlag üdvözli a Főbizottság nyilatkozatát, mert nincsen miért félnie az új, szabad szellemű és demokratikus Szerbiától, Jugoszlávia demokratikus és föderatív közösségében.” E gyűlésen – mint a jelentés közli – „a tömeg hosszú ideig vidám hangulatban együtt maradt, és ünnepelték népeink testvériségét és egységét, Tito és Sztálin marsallokat”, amellyel „társadalmasították” a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság azon döntését, hogy Vajdaság Szerbiához csatlakozik.

1. DERV, 13.

1945. április 18.

Mozsor teljes magyar lakosságát a járeki gyűjtőtáborba hurcolták, ahonnan > **1946. április 15-én** szabadultak azok, akik túlélték az embertelen körülményeket.¹ > **1945. február 15.**

1. Petrik Verona: *Legenda a bácskai magyarokról*. Közli Matuska [é. n.], 228.

1945. április 19.

Sreten Vukosavljević telepítésügyi miniszter javasolta Jugoszlávia Gazdasági Tanácsának, hogy vitassa meg a vajdasági magyarok egy részének kitelepítésére vonatkozó javaslatát. Eszerint

80 000 magyart telepítenének ki Vajdaságból, illetve a Topolyai, Zentai és Óbecsei járásból. Vukosavljević még azt is sugallta, hogy Magyarországnak át kellene engedni Bácska és Bánát északi részét, tehát a két Kanizsát, Horgost, Zentát, keletre egészen Mokrinig annak fejében, hogy Magyarország fogadjon be még 200 000 magyart, mert, mint írta, „ezzel megszabadítanánk Vajdaságot jelentős számú magyartól, ugyanakkor viszont nem károsítanánk meg jelentősebben gazdasági szerkezetét”.¹

1. Nikola Gaćeša: *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945–1948*.

1945. április 23.

Az AVNOJ Elnöksége törvényt¹ hozott a nem engedélyezett kereskedelem, a nem engedélyezett spekuláció és a gazdasági szabotázs felszámolásáról, amelyet Jugoszlávia Képviselőháza > **1946. június 12-én** megerősített és módosított.

1. Zakon o suzbijanju nedopuštene trgovine, nedopuštene špekulacije i privredne sabotaže. SL DFJ, 1945/48.

1945. április 25.

Erdei Ferenc a Minisztertanács ülésén közölte, hogy csángókat és mintegy tízezer magyart tettek át a határon Jugoszláviából. Megfogalmazása szerint a jugoszlávok a magyarokat „népi elkeseredéssel kezelik”, s ő úgy látja jónak, hogy „ez ellen nekünk is népi önvédelemmel kell szembe szállni”. Nagy Imre földművelésügyi miniszter ezt azzal hátrította el, hogy a „népi önvédelem csak újabb retorziókhöz vezethet, nekünk pedig csak az a mód áll rendelkezésünkre, hogy az igazi demokratikus úton haladva ezzel szerezünk idővel elégtételt magunknak”. Gyöngyösi külügyminiszter kiállt Erdei mellett mondván, ha „a szavak fogalmazása” nem is volt helyes, „valamit tenni kell”.¹

1. MOL XIX-A-83/a. Min. tan. jkv. 1945. ápr. 25. 24. sz. jkv.; MOL XIX-A-1-1-n-507/biz. 1945. 1. d. Idézi A. Sajti 2004, 343.

1945. április 27.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége meghozta a rendes bíróságok működéséről szóló utasítást. Ez rendelkezett a Vajdasági Legfelsőbb Bíróság felállításáról is, amelyet a Szerbiai Képviselőház 1991. július 11-ei 5. rendkívüli ülésén a bíróságokról hozott törvény 1992. január elsejétől szüntetett meg.¹

1. Mezei 2010, 129.

1945. április 28.

Erdei Ferenc belügyminiszter Bóné Gyulát nevezte ki a délvidéki menekültek kérdésével megbízott miniszteri biztossá.¹

1. MOL XIX-A-1-j-XXIII-914-1945. 21. d.; Tóth Ágnes: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között*. Kecskemét, 1993.; A. Sajti 2004, 344.

1945. április 29.

Újvidéken a Vajdasági Földműves-szövetkezetek Szövetségének rendkívüli közgyűlésén a szervezet felvette a Vajdasági Szövetkezeti Szövetség¹ nevet és a továbbiakban minden vajdasági szövetkezet ernyőszervezeteként működött a hatóság által kitűzött célok megvalósítása érdekében.² > **1946. február 19.**

1. Zadrugni savez Vojvodine – ZASAVOJ. –
2. DERV VIII., 19., 176.

1945. április 30.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság Elnökségének határozata alapján felállították Vajdaság Népeinek Nemzeti Becsülete Elleni Bűncselekmények és Kihágások Elítélését Végző Bíróságot (Becsületbíróság). Székhelye Újvidéken volt, Mitrovicán és Nagybecskerekén kihelyezett bírósági tanács működött. A bíróság a Megszállók és Kollaboránsok Vajdasági Bűncselekményeit Kivizsgáló Bizottság, az ügyészség, a hadbíróság, a rendes bíróságok, magánszemélyek feljelentése alapján, illetve saját kezdeményezésére kezdhették eljárást. Létrehozásának célja a lakosság széles körű átvilágítása volt. A Vajdaság

népeinek becsülete elleni bűncselekmények körébe tartozott a megszállókkal és hazai árulókkal történt bármiféle, tehát nemcsak gazdasági vagy politikai, hanem kulturális, művészeti vagy jogi együttműködés is. Az ítéletek többségében a következő büntetési tételek szerepeltek: a magyar nemzeti becsület elvesztése, a közéletből való kizárás, a közfunkciók ellátásának tilalma, de vagyonosabb elítéltek esetében „mellékbüntetésként” általában jelentősebb mértékű vagyonelkobzást, illetve kényszermunkát is kiróttak. Működését a Főbizottság Elnöksége 1945. szeptember 13-ai határozata alapján szüntették be, és illetékességét átruházták a járásbíróságokra.¹ > **1945. május 4.**

1. Mezei 2010, 125.

1945. április

Tito Belgrádban fogadta a kosovói albánok küldöttségét és kijelentette: „Kosovo népeinek olyan testvériséget és egységet kell megvalósítaniuk, hogy a siptár népek mindegy lesz, hogy Albánia vagy Jugoszlávia határai között él-e.”¹

Újvidéken megalakult a Társaság a Kulturális Együttműködésért a Szovjetunióval (Društvo za kulturnu suradnju sa SSSR-om). Tagozatai voltak minden nagyobb városban, amelyek egészen a Kominform határozatáig működtek.²

A Belgrádi Rádió elkezdte sugározni magyar nyelvű műsorát.³

1. Miloš Mišović: *Ko je tražio republiku. Kosovo 1945–1985*. Beograd 1987, Narodna knjiga, 41. –
2. Aleksandar Kasaš: *Kulturno-prosvetne prilike u Vojvodini posle Drugog svetskog rata. Istraživanje*, 2007/18. 289–298. – 3. KMSZ, 95.

1945. május 3.

A román kultúrmunkások alibunari nagygyűlésén Vasko Popa elnökletével határozatot hoztak egy román nyelvű hírlap megindításáról.¹ > **1945. május 27.**

1. *Híd*, 1960. 11. 922.

1945. május 4.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége dr. Slavko Kuzmanović újvidéki ügyvédet jelölte ki vajdasági ügyésznek, akit a Jugoszláv Ügyészség 1945. május 12-én nevezett ki.¹ Ugyanakkor az Elnökség ideiglenes vezetőséget állított a vajdasági ügyvédi kamara élére, amelynek egy magyar tagja is volt, Récsi László apatini ügyvéd. Megválasztotta a vajdasági népek nemzeti becsülete ellen elkövetett bűntettek és kihágások ügyében ítélező bíróságot is, amelynek magyar tagjai Briska Ferenc csantavéri munkás, Herceg János zombori újságíró és Tardi János nagybecskereki munkás volt.² > 1945. április 30.

Újvidéken megalakult az Egységes Népfelszabadító Front Újvidéki Körzeti Bizottsága.³

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy „a vajdasági Népfelszabadító Főbizottság a Népfelszabadító Bizottságok szervezetéről és működéséről intézkedő rendelet értelmében rendelkezést adott ki a vajdasági népbíróság megszervezésére. A népbíróságok szervei a Vajdaságban a járási népbíróságok, kerületi népbíróságok, valamint a legfelsőbb népbíróság. A népbíróságok minden polgári perben ítéleznek, azonkívül minden büntetőperben, kivéve azokat az ügyeket, amelyek a katonai bíróságok hatáskörébe tartoznak. A népbíróságok minden néphatóságtól függetlenül, szabadon hozzák meg ítéleteiket. Megszervezésük a népfelszabadító bizottságokon kívül történik. A népbíróságok összes ítéleteiket és legfelsőbb döntéseiket »a nép nevében« hozzák meg. [...] Népbíró vagy esküdt nemre való tekintet nélkül minden nagykorú jugoszláv állampolgár lehet, aki a választói névjegyzékbe fel van véve, akinek tisztességes múltja van és a népfelszabadító mozgalomhoz hűséges. [...] A népbírák függetlenek, ítéleteikért – amelyeket a törvény alapján hoznak – nem

felelősek. Az állandó népbírák nem lehetnek a népfelszabadító bizottságok tagjai”.

A *Szabad Vajdaság* részletesen beszámolt a Vajdaság-szerte megszervezett május elsejei ünnepségekről: „Szena város dolgozó népe ugyancsak fényes ünnepség keretében tartotta meg a májusi ünnepet. [...] Keck⁴ Zsigmond, a *Szabad Vajdaság* szerkesztője magyar nyelvű beszédében ugyancsak az ünnepség jelentőségéről emlékezett meg: a dolgozó népek első szabad ünnepének kapcsán a magyarságnak az országépítő munkába való bekapcsolódásáról szólt. [...] A Népkertet lobogókkal, transzparenszekkel díszítették és az ünnepség főhelyén kifüggesztették Lenin, Sztálin és Tito marsall hatalmas képét. A képeket Ács József fiatal festőművész készítette. A műsor után a Népkertben táncmulatság következett, s az ünneplő közönség fölváltva kólót és csárdást táncolt.”

Ugyanott *A májusi munkaverseny minden téren új élmunkásokat adott* című cikk, miután ismertette az akkor is nagyban folyó munkaversenyek eredményeit, megjegyezte: „A megújítást és újjáépítést szolgáló áldozatkészség ilyen szép példái mellett akadtak azonban olyanok is, akik káros és népellenes működésükkel meg akarják akadályozni az ország felépítését, [...] ilyen nálunk Bruckner Aladár, akinek nem az üzletében, hanem a magánlakásában, hálószobájában, éléskamrájában nagymennyiségű dugáru volt felhalmozva, amelyek elsőrendű fontossággal bírtak a hadsereg és a nép szükségleteinek fedezésére.” Majd a tudósító a továbbiakban pontosan felsorolja, hogy milyen portékáról is van szó: vasszeg, patkószeg, kerékpárgumi, sőt – mint írja – „35 kilogramm különböző helyeken elrejtett kockacukor, 8 kilogramm rizs, satöbbi”.

1. Mezei 2010, 130. – 2. SzV, 1945. május 6. – 3. NF, 59. – 4. Keck Zsigmond (1907–1980) a háború után Kek Zsigmondként írta a nevét, majd

a Goli otokról való szabadulása után nyelvművelő írásait Kossa János néven közölte.

1945. május 6.

Nagybecskerekén megalakult a Vajdasági Magyar Közművelődési Közösség, az első magyar művelődési egyesület a háború után a Vajdaságban. Elnöke Marocsik György cukorgyári munkás, alelnöke dr. Várady Imre ügyvéd, titkára B. Szabó György író, festő.¹

A *Szabad Vajdaság* ismertette Milovan Đilasnak a *Borba* május elseji számában megjelent cikkét Montenegró nemzetiségi kérdéséről: „Đilas három állítás ellen polemizál, és pedig: 1. Crna Gora passzív, s mint különálló egység nem életképes; 2. A Crna Gora-iak szerbek, és így nincs értelme és nem is engedhető meg a szerbség szétszakítása; 3. Crna Gorának (egyelőre) meg kell adni a föderatív jogállást, de csak taktikai és politikai okokból. A súlypont kétségtelenül a második állításon van: szerbek-e a Crna Gora-iak, vagy külön nemzetet képeznek? A crnogoracok szerbek, ugyanazon közös szerb törzsből származnak. Sajátos, Crna Gora-i nemzeti jellegük van. E különbség a két nép történelmének különbségében rejlik. Crna Gora föderális jogállása ma csak Szerbia megrögzött hegemonistáinak nem természetes és érthető. Ezek, tagadva Crna Gora külön nemzeti egyéniségét, gazdasági érvekkel, Crna Gora ún. passzivitásának érvével is megkísérlik bizonyítani e föderális egység életképtelenségét. Đilas a hegemonistáknak azt az érvét, hogy Crna Gora mint külön egység nem tud megélni, saját fegyverükkel, egy hegemonista korabeli statisztikai adattal dönti meg: Crna Gora ugyanis a hegemonisták alatt több adót fizetett, mint amennyit az államkasszából ráköltöttek. Akadnak persze olyanok is, akik, hogy távolabbi és leplezetlen céljaikat elérjék, ideiglenesen még a föderációba is belemennek. Ezek számára Crna Gora föderális jogállása

szükséges, melyet a »kommunisták tévedései« és »makacssága« miatt kell eltérni, akik új nemzeteket »agyálnak ki« és »a szerb egységet széjjel akarják szakítani«. Đilas válasza több mint érv – vád. Mi kommunisták – írja – nem politikai okokból vagyunk Crna Gora föderációja mellett és a szerb népet se akarjuk megosztani. Mi azért akarjuk a föderációt, mert meg vagyunk róla győződve, hogy Crna Gora népe is ezt akarja, ő pedig azért akarja, mert érzi, hogy ő valami más, hogy valamiben különbözik a többi szerbektől, hogy ő másként szerb – hogy crnogorac. A tradicionális szerbséget pedig azok osztják meg, akik azt a megszállókkal való együttműködéssel akarták beszennyezni, akik a (szerbiai) szerbekről és crnogoracokról mint egy népről beszélnek, ugyanakkor a központi államapparátusban ellenünk beszélnek, mondván, hogy a crnogoracok rosszabbak az usztasáknál és szidalmazták a Belgrádban elhelyezett ellátatlan crnogorai gyerekeket. A szerbséget azok a gyáva és kiaszott aggastyánok osztják meg, akik Nikita után itt maradtak, és akik a crnogoracokat vörös horvátoknak nevezvén mindent elkövettek, hogy a két legközelebbi édestestvér között áthidalhatatlan szakadékot ássanak.”

A *Szabad Vajdaság* közölte, hogy „száz traktorvezető érkezett Makedóniából a Vajdaságba”, akik „a petrovgradi, pančevói és kovini földeken kaptak beosztást”.

1. EM, 195., 212.

1945. május 6–13.

Kolozsváron megtartották a romániai Magyar Népi Szövetség első kongresszusát. 11-én elnökévé Kurkó Gyárfást választották, aki a zárónapon megtartott nagygyűlésen kijelentette: „Mi nem akarunk fél Erdélyt!”¹

1. Vincze Gábor: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája 1944–1953.* 29–30.

1945. május 7.

Rakovszky Endre pénzügyőr a magyar miniszterelnökhöz intézett levelében így írta le a muraközi kitoloncolások körülményeit: „Magam is szomorú tapasztalatokat szereztem, mint a Muraközben rekedt menekült – ugyanis nem akartam Németországba menni, és a Muraközben leszálltam a vonatról, s meghúzódtam pár napig, míg az oroszok odaérnek. Felsőkirályfalván (Gornji Kraljevec) az oroszok leigazoltak és lefegyvereztek, azután Csáktornyára kísértettek, ott tíz napig a partizánok fogságában voltam és kényszermunkát végeztem. [...] Kb. 1200-unkat gyalog kísértettek a magyar határig Letenyére, onnan pedig Nagykanizsára.”¹

1. MOL XIX-J-1-j-jugoszláv-29/h-30-406-1945. 38. d. Idézi A. Sajti 2004, 345.

1945. május 8–12.

Belgrádban megtartották a Szerbiai KP alakuló kongresszusát. Bírálták egyes vajdasági vezetők azon álláspontját, hogy a Népfelszabadító Bizottságokba és az antifasiszta szervezetekbe csak azok választhatók, akik részt vettek a népfelszabadító háborúban. Ezzel kapcsolatban Edvard Kardelj kijelentette: „Be kell vonni a hatalomba a legszélesebb néptömegeket. [...] Nem az a feladatunk, hogy bosszút álljunk, hanem hogy biztosítsuk jövődöbéli győzelmünket.”¹ Tito rámutatott: „Vegyük például a Vajdaságot. Mi építjük az egységet és testvériséget, de a szerb sovíniszták Vajdaságban nem ismerik el a horvátot horvátnak, hanem bunyevácoknak nevezik.”

A kongresszusi rezolúció hangsúlyozta, hogy Vajdaságban és Kosovo-Metohijában a párt-szervezeteknek többet kell tenniük „az összes nemzeti kisebbség tömegeinek az Egységes Népfelszabadító Front keretében való mozgósításáért, politikai-kulturális szervezeteknek az egyes nemzeti kisebbségek keretében való létrehozásával”, amelyek az adott tartományban működő Egységes Népfelszabadító Front alkotórészeiként működnek.

1. Osnivački kongres KP Srbije. Beograd, 1972, 89.; Petranović, Zečević, 754.

1945. május 9.

A *Szabad Vajdaság A suboticiai hadbíróóság ítéletei* címmel közölte, hogy dr. Bogner Józsefet halálra, Létmányi Józsefet ötesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak tízesztendei elvesztésére, Hitri Tivadart ötesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak ötesztendei elvesztésére, Ivkovics Viktort háromesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak ötesztendei elvesztésére, Nagyfényi Csóvic Albertet kétesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak ötesztendei elvesztésére, Bruzlai Gyulát háromesztendei nehéz kényszermunkára és polgári jogainak tízesztendei elvesztésére, Vujković Petart háromesztendei kényszermunkára és polgári jogainak tízesztendei elvesztésére ítélte.

1945. május 10.

Kanizsán megalakult az Egységes Népfelszabadító Front helyi szervezete.¹

A *Szabad Vajdaság* a nagybecskereki munkásegyetem magyar nyelvű előadásait ismertetve közölte: „A múlt szerdán B. Szabó György tartott felolvasást *A társadalomfejlődés története* címen. A mostani szerda anyaga pedig Marocsik György *A földmunkásmozgalom a múltban és most* volt. Közreműködött a munkás szavalókórus, amely magyar nyelven adta elő Zogovics Ének Tito életéről, Szőnyi Hermina pedig József Attila *Egyszerű ez* című versét. Ezúttal B. Szabó György olvasott fel egy részletet Illyés Gyula *A puszták népe* című könyvéből.”² Ugyanebben a számban a lap arról is beszámolt, hogy: „A petrovgradi magyar állami gimnázium első osztálya a tanárihiány, valamint a helyiséghiány miatt nem nyitotta meg az első osztályát. A tanárihiány még ma sem mondható megoldottnak, azonban a helyiséghiány azzal, hogy a

Messinger-féle intézet újra a gimnázium tulajdona lett, megoldottnak tekinthető.”³

1. NF, 66. – 2. A petrovgradi munkásegyetem magyar nyelvű előadásai. SzV, 1945. május 10.
- 3. Megnyílik a petrovgradi magyar állami gimnázium első osztálya. SzV, 1945. május 10.

1945. május 12.

A *Szabad Vajdaság* beszámolt a vajdasági járási népbíróságok megválasztásáról. A bírák listájából kiderül, hogy köztük két magyar nemzetiségű van: Zentán Szöts László oklevéles jogász és topolyán Hegedűs Ferenc ügyvédjelölt. Ezenkívül az újvidéki járási népbíróság esküdtjei közül magyar nemzetiségű: Sterbik János és Rind Károly munkás, valamint Kovács Pál tanító.¹

1. A vajdasági népbíróságok megszervezése. SzV, 1945. május 12. 3.

1945. május 14.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Belügyi Osztálya rendeletben közölte minden körzeti Népfelszabadító Bizottsággal: „Előfordul, hogy sok horvátot bunyevácként és sokácként tüntetnek fel az igazolványok, különböző nyilvántartások és listák nemzetiséget jelölő rovataiban, gyakran az illetők kimondott követelése, vagy az adott hivatalnok akarata szerint. Miután bunyevác és sokác nemzetiség nem létezik, elrendeljük, hogy minden bunyevácot és sokácot kizárólag horvátként kell kezelni, nyilatkozatuktól függetlenül. [...] Az eddig kiadott igazolványokat és okmányokat, amelyekben a bunyevác és sokác megjelölés szerepel, meg kell semmisíteni, és helyettük újakat kell kiadni.”¹

1. Szabadkai Történelmi Levéltár, F: 70.3 1945: 4071-8270.

1945. május 15.

A *Szabad Vajdaság* ismertette Edvard Kardelj miniszterelnök-helyettes nyilatkozatát Trieszt, Isztria és a szlovén tengerpart helyzetéről: „Ter-

mészetes, nekünk nincs kifogásunk az ellen, hogy az olasz gyarmatok lakossága nemzeti önállóságot kapjon. Ugyanakkor azonban nem tudjuk megérteni, hogy a horvátok és szlovének az úgynevezett Julijska Krajínában mennyiben rosszabbak az afrikai törzsekénél? Mivel érdemltek meg büntetésüket új nemzeti elnyomással, amikor ebben a háborúban súlyos áldozatokat hoztak szövetségeseinkért? Valóban csodálatos lenne, ha az emberiség azt a népet, amely fegyveres harcot viselt a szövetségesek és saját ügyéért, most odadobnák koncul az olasz imperializmusnak. Ha ez valamilyen szerencsétlenség folytán mégis megtörténne, ez a legsúlyosabb vádirat lenne a népek közti viszonyban.”

1945. május 16.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság Elnöksége határozatot hozott a népfelszabadító bizottsági választások lebonyolításáról.¹ > 1945. június 2; > 1945. június 12; > 1945. július 8.

1. HRP3, 2.

1945. május 17.

Tito Eszéken mondott beszédében kijelentette: „Világosan meg kell mondjam, hogy nem leszünk kegyetlenek és nem fogunk bosszút állni. A mi feladatunk, hogy legyőzzük a nehézségeinket és újjáépítsük falvainkat.”¹

1. MOL XIX-A-1-u-„Z”-2811-1946. 6. d. Idézi A. Sajtí 2004, 341.

1945. május 20.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság elnöksége megválasztotta a vajdasági legfelsőbb népbíróság bíráit és a vajdasági választási főbizottság tagjait. Ez utóbbi testületnek magyar tagja is volt, Sterbik József újvidéki munkás.¹

A *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint „A subotici állami gimnázium magyar tagozatának ötödik osztálya pünkösd első napján vidám délutánt rendezett a Kaszinó nagytermében.

A műsoros vidám délutánt a szláv himnusszal nyitotta meg az ötödikesek zenekara, majd Siflis Imre beköszöntőt mondott. Utána Balogh Edit a proletárlány versét szavalta el Ady után szabadon.”²

1. A tartományi főbizottság fontos határozatai. SzV, 1945. május 24. 2. – 2. A suboticei magyar gimnazisták előadása. SzV, 1945. május 24. 3.

1945. május 20–21.

A Magyar Kommunista Párt megtartotta első országos értekezletét, amelyen Rákosi Mátyás beszámolójában többek között a következőket mondta: „Nagy örömmel hallottuk a fiatal román demokrácia miniszterelnökének, Grozának a magyar–román barátságról szóló nyilatkozatait és innen, erről a helyről jelenthetem ki, hogy a Magyar Kommunista Párt, a magyar dolgozók és a magyar nép nevében örömmel ragadják meg ezt a felénk nyújtott kezét és rajta leszünk, hogy a magyar nép hasonló szavakkal, és ami még fontosabb, hasonló tettekkel válaszoljon. Ugyanilyen jelenségeket látunk a megújhódott, hősi Jugoszláviában. Tito marsall Jugoszláviája hasonló érzelmeket táplál a magyar nemzettel szemben, és semmi kétség, hogy a magyar nemzet ezt a barátságos szellemet hasonlóval viszonozza.”¹

1. SzV, 1945. május 27.

1945. május 21.

Tito első alkalommal mondott beszédet Zágrábban, kifejtve az ország föderális berendezésével kapcsolatos elképzeléseit: „A tagállamok határai a szövetséges Jugoszláviában nem különválasztó, hanem összekötő határok. Mit jelentenek a mi új Jugoszláviánkban a tagállamok? Nem kis államok összefogása ez, a föderációnak itt inkább adminisztratív jellege, szabad öngazgatási jellege van.”¹

„Pünkösöd másnapján Titel magyar ifjúsága műsoros előadást rendezett az ifjúsági otthon

nagytermében. [...] A műsor a *Hej, slovenivel* kezdődött, melyet a magyar ifjúság és a titeli munkászászlóalj együttes énekkara énekelt el. A himnusz után Boško Milankov *A mai általános helyzet és partizánhadsevegünk harcai a háborúban* című előadása volt a műsor második száma. Az előadó rámutatott arra a páratlan egységre és egyetértésre, amely fennáll a titeli szlávság és magyarság között. Úgy látszik – mondta az előadó –, mindkét nép megértette az új idők szavát, és legőszintébb kötelességének tartja az egység és kölcsönös megértés megszilárdítását” – tudósított a *Szabad Vajdaság*.²

1. SzV, 1945. május 24.; Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 54–58. – 2. SzV, 1945. május 24. 3.

1945. május 23.

Zentán megnyitották a magyar tanítói tanfolyamot. A megnyitón a vajdasági főbizottság tanügyi osztályát, a tanfolyam szervezőjét Cellik István, a középiskolák előadója képviselte, aki beszédében ezt mondta: „A szabadság elvéből folyik, de a gyakorlati eredmények is azt követelik, hogy minden nép a saját nyelvén tanulhasson. Belátták ezt úgy az állam, mint maga a nép is, azért van, hogy a különféle vidékekről tömegesen jelennek meg a küldöttségek a főbizottság tanügyi osztályánál iskolák felállítására végett. Jelennek meg nap nap után magyar küldöttségek is. A főbizottság igyekszik is eleget tenni a követelményeknek. Ennek azonban két jelentős akadály van. Egyik a helyiséghiány. [...] A másik jelentős akadály a magyarság szempontjából az, hogy nincs tanerő. A régi Jugoszláviában nem gondoskodtak a magyar tanerők utánpótlásáról. Az a tanfolyam, amit a harmincas években Beogradban rendeztek, nem járt kielégítő eredménnyel. Azóta a régi tanítók kiöregedtek, elhaltak. Úgyhogy utánpótlásról kell gondoskodni. Ezt a célt szolgálja ez a tanfolyam. Aki a tanfolyamon részt vesz, és azt sikeresen elvégzi, akár két-három tanítói

állást is nyerhetne, akkora hiány van magyar tanítókbán.” A *Szabad Vajdaság* május 25-i tudósítása szerint „a tanfolyamra 56 hallgatót vettek föl. A fölvételt azoknak biztosítják jövőre is, akiknek 3 évi tanítói tanfolyamuk vagy legalább hét gimnáziumi osztályuk, esetleg ennél magasabb képzettségük van. A tanfolyam tanári kara: Popović Zlatibor igazgató, a pedagógiai tárgyak tanára, aki már a beogradi magyar tanítóképzésben is működött, Menyajlov Péter, az orosz nyelv tanára, dr. Csincsak Endre, a magyar nyelv tanára, Sauerborn Ilona, a szerb nyelv és lélektan tanára és Viczey Lajos tanfolyamhallgató, aki mint tapasztalt zeneértő elvállalta a zene tanítását.”¹

1. Megnyitották a sentai magyar tanítói tanfolyamot. *SzV*, 1945. május 25. 3.

1945. május 24.

Az AVNOJ elnöksége elfogadta a nemzeti, faji és vallási gyűlöletkeltés tilalmáról szóló törvényt,¹ amely így hangzott: „1. A polgári jogok mindenfajta korlátozása és mindenfajta kedvezmény és kiváltság biztosítása nemzeti, faji vagy vallási hovatartozás alapján bűncselekmény, amely a népek és polgárok jogegyenlősége, testvérisége és egysége alapelveinek, a demokratikus föderatív Jugoszlávia szabadságharca vívmányának megdöntésére irányul. 2. Ugyanígy büntetendő minden támadás a nemzeti egyenjogúság ellen, ha agitáció és propaganda formájában jelentkezik és arra irányul, hogy nemzeti vagy vallási ellentétet szítson. Büntetendő ilyen tartalmú írásmű megírása, nyomtatása és terjesztése. 3. Az 1. és 2. pontba ütköző cselekmények büntetése három hónaptól öt évig terjedő börtön, emellett öt évig terjedő polgári jogvesztés is kimondható. 4. Ugyancsak az 1. és 2. pontba ütköző bűncselekmények, ha tömegesebb zavarkeltést vagy súlyosabb bűncselekményeket vonnak maguk után, vagy más súlyosbító körülmények forognak fönn végrehajtásuk során, vagy ha céljuk a

népfelszabadító mozgalom vívmányainak megdöntése, 2–15 év fegyházbüntetéssel sújthatók, részleges vagy teljes vagyonek kobzással, polgári jogvesztéssel. Ha a bűncselekmény emberölésre való felhívás, büntetése halál. Súlyosbító körülmény, ha az elkövető visszaeső vagy hivatalos személy. 5. Vallási gyűlölet szítása ugyanúgy büntetendő, mint a nemzeti és faji gyűlöleté. A vallási gyűlölet szításának bűncselekményét kimeríti az egyik vallásfelekezet tagjának támadása a másik vallásfelekezet tagja ellen vallási alapon. A vallás tudományos bírálata és általában egy vallásfelekezet tagjainak vagy egyházi személynek a bírálata szabálytalan működés esetén nem tekinthető vallási gyűlölet szításának. Súlyosbító körülmény, ha vallási gyűlöletet egyházi személy szít.”²

Az AVNOJ Elnöksége több vagyoni jogi törvényt is hozott, amelyeknek alapvetően a magántulajdon meggyengítése és a pártállami vagyon gyarapítása volt a célja. E törvényeket – akárcsak a többit – Jugoszlávia Képviselőháza az alkotmány meghozatala után megerősítette és módosította, így a törvényt a népvagyon védelméről és igazgatásáról (> **1946. október 25.**), a törvényt³ az ellenséges megszállás alatt szerzett háborús nyereség elvételéről (> **1946. június 24.**), vagy annak a vagyonnak a kezeléséről, amelyet a tulajdonosoknak a megszállás alatt el kellett hagyniuk, vagy amelyet a megszállók és támogatóik elvettek tőlük (> **1946. augusztus 9.**). Ugyanekkor hozott törvényt⁴ azon könyvek és egyéb tudományos és kulturális értékek kezelésének feltételeiről, amelyek az AVNOJ 1944. november 21-i határozata értelmében állami tulajdonná váltak. A törvény végrehajtása érdekében az 1945. július 25-én meghozott szabályzat⁵ alapján a javak kezelése a pénzügyminisztériumból átkerült a művelődési minisztérium hatáskörébe, majd 1945. július 31-én utasítást⁶ hoztak a nevezett kulturális és tudományos értékeket begyűjtő központok megalakításáról. Ennek az akció-

nak a keretében gyűjtötték be és különítették el – többek között a Vajdaságban – a hatalom eszmeiségével ellentétes kiadványokat is. Ezt a munkát a zombori gyűjtőközpontban Herceg János végezte.⁷

Dálnoki Miklós Béla, az Ideiglenes Nemzeti Kormány elnöke az Alvary Douglas Frederick Gascoigne brit misszióvezetővel folytatott megbeszélésen azt hangsúlyozta, hogy Csehszlovákiával ellentétben Jugoszláviából csak azokat a magyarokat távolítják el, akik 1941 után költöztek oda.⁸

1. Zakon o zabrani izazivanja nacionalne, rasne i verske mržnje i razdora. SL DFJ, 1945/36. – 2. SzV, 1945. május 29. 2.; SzV, 1945. június 17. 3.; HRP3, 10.; NMJ, 65. – 3. Zakon o oduzimanju ratne dobiti stečene za vreme neprijateljske okupacije. SL DFJ, 1945/36. – 4. Zakon o pribiranju, čuvanju i raspodeli knjiga i drugih kulturno-naučnih predmeta koji su postali svojina države prema Odluci AVNOJ-a od 21. decembra 1944. SL DFJ, 1945/36. – 5. Pravilnik o prenosu nadležnosti iz Ministarstva finansija – Državne uprave narodnih dobara u nadležnost Ministarstva prosvete Demokratske Federativne Jugoslavije od 25. jula 1945. Idézi Nataša Miličević: Građanski orman za knjige – kulturno nasleđe i oblikovanje novog identiteta srpskog društva 1944–1950. *Tokovi istorije*, 2006. 3. 122–140. – 6. Upustvo za osnivanje i poslovanje sabirnih centara. SL DFJ, 1945/54. – 7. Vékás 2010, 104. – 8. Balogh 1988, 35.; A. Sajti 2004, 343.

1945. május 25.

Bezdánban Tito születésnapján népgyűlést tartottak a községháza udvarán. A *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint „A szorgalmasan dolgozó nép egy időre megszakitotta a munkát, hogy részt vehessen ezen az egyszerű, de lelkes ünnepségen, és tüntessen az ország hőse, Tito marsall mellett. A népgyűlést Nagy István, a bezdáni szakszervezeti mozgalom vezetője nyitotta meg. [...] Lévay Endre, a *Szabad Vajdaság* munkatársa [...] méltatta a népfőszabadtó harc történelmi jelentőségét: a demokratikus föderatív Jugoszlávia politikájának lényegét, a népek egységét

és testvériségét. Ennek a politikának az alapján épül föl az ország, és ennek a politikának az alapján erősödik meg a Vajdaság. Itt, ahol évszázadok óta farkasszemet néztek egymással a nemzetiségek, elkövetkezett a történelemnek az a korszaka, amikor kezdet foghatnak egymással és egységesen, békésen együttműködhetnek.”¹ Ugyanaznap Doroszlón „a község népe ünnepi összejövetelt tartott. A munkanap ellenére a dolgozók több mint százán vetek részt a népgyűlésen. A tartományi agitprop² kiküldetésében dr. Hock Rezső³ vett részt a népgyűlésen, és Kovács N. helyi bizottsági elnök megnyitóbeszéde után előadást tartott a nap jelentőségéről”⁴.

A *Szabad Vajdaság* így számolt be a romániai Magyar Népi Szövetség > 1945. május 6–13-án Kolozsváron megtartott kongresszusáról: „Az erdélyi Magyar Népi Szövetség kongresszusa beigazolta, hogy Észak-Erdély demokratikus magyarsága kívánja a közeledést és a szoros együttműködést a románsággal, el van szánva arra, hogy harcol az ország demokratizálódásáért a demokratikus központi kormány politikai vonalain alapján. A román miniszterelnök, Groza több miniszter társaságában megérkezett Kolozsvárra, hogy részt vegyen a kongresszus záróülésén. A záróülést Cöder, Kolozsvár rendőrpáncsnok-helyettese nyitotta meg, majd átadta a szót Kurkó Gyárfásnak, az 500 000 tagot számláló Magyar Népi Szövetség elnökének: »Demokratikus Erdélyt akarunk, és nem akarunk Erdély más népeitől elszigetelten élni. Célunk, hogy megteremtjük a román–magyar testvériséget és szövetséget. [...] A mi szervezetünk a magyarság demokratikus egységén épült. Belpolitikánk lényege a magyarság és románság szoros és baráti együttműködése és Petru Groza kormányának támogatása.« A magyar szónok után Groza miniszterelnök lépett a szónoki emelvényre a magyarság meleg tapsai közepette. »Magyar testvéreim – kezdte beszédét a miniszterelnök –, boldog vagyok, hogy eljöhettek Erdély főváros-

ába, amelynek múltja történelmi bizonyítéka annak a szükségszerűségnek, hogy a románoknak és magyaroknak együtt kell élniük. [...] Néhány évvel ezelőtt történt csak, hogy Erdélyt ördögi politikai machinációk műveként feláldozták. A gyűlölet és ellenségeskedés következtében, amely miatt tört ki közöttünk, hogy melyikünkhez kell, hogy tartozzék, Erdély legkérelmezhetőbb és legrettenetesebb ellenségünk, a hitlerizmus kezébe esett. Ez az ellenség fűtötte közöttünk az ellenségeskedést Erdélyt két részre szakítva. [...] Erdélyt visszacsatolták Romániához, de nem azért, hogy ismét elkezdődjék a gyűlölet és a széthúzás közöttünk, hogy megismételjük a múlt hibáit, hogy megbosszuljuk magunkat Horthy bérenceinek gonosztetteiért. A román kormány erdélyi politikája nem fog a sovinizmus útján haladni, hanem a humanizmus, a politikai érettség és az együtt élő két nép politikai együttműködése útján.«”

A *Szabad Vajdaság* közölte: „A napokban a suboticei kerületi egységes Népfelszabadító Front plénuma Damjanov Jakša elnökletével ülést tartott. Az ülésen a nemzeti és nemzetiségi kultúrintézmények kérdésével foglalkoztak. [...] A nemzetiségek felszólítást kaptak, hogy kulturális tekintetben külön szervezkedjenek. A horvátok, magyarok és szerbek szervezőbizottságokat létesítettek. A horvátok eddig nevezetesebb dolgot nem hoztak létre, a magyarok egy vajdasági jellegű kultúrintézmény megalakítását készítették elő. Ennek az intézménynek a központja Suboticán lenne. Szerb kultúrház megnyitása is folyamatban van. [...] Az agitáció és propaganda kérdéséről a kerületi agitprop vezetője, Gottesman Tibor beszélt. [...] Közölte, hogy a horvát nyelvű *Slobodna Vojvodina* hamarosan átköltözik Suboticára és ott fogják nyomtatni. [...] Az ülésen szóvá tették a *Szabad Vajdaság* megjelenési helyének kérdését is.”

1. SzV, 1945. május 28. 3. – 2. 1945 és 1952 között a párt különböző szervezeti szintjeinek vezetősége

keretében létrehozott agitációs és propagandaosztályokat nevezték rövidítve agitpropnak. Hasonló feladatokat ellátó bizottságok működtek az Egységes Népfelszabadító Front keretében is. – 3. Hock Rudolf (1905–1995) nevét a háború után Hock Rezső vagy Hok Rezső alakban is írta vagy írták. – 4. SzV, 1945. május 29. 3.

1945. május 26.

A *Szabad Vajdaság* részletes beszámolója szerint „A suboticei kerületi Népfelszabadító Bizottság plénuma a napokban ülést tartott. Olajos Mihály alelnök, aki az ülést vezette, üdvözölte Jaramazović Lajcót, a vajdasági főbizottság jelenlévő alelnökét és Despotović Kostát, a főbizottság tagját. [...] Dragin N. sentai delegátus szóvá tette, hogy Horgoson és Molon [Mohol] jogtalan letartóztatások és üldözések történtek. A horgosi Népfelszabadító Bizottság titkára két héten át üldözött és letartóztatott ártatlan embereket. [...] Despotović Kosta, a főbizottság tagja nagyobb beszédben válaszolt a bírálókatokra. [...] A moli és horgosi letartóztatások esetében ezeket mondotta:

– Nem szabad túrni, hogy országunkban a törvényt megsértsek. Akik törvényellenesen cselekszenek, azokat le kell tartóztatni. Mi vagyunk hivatva arra, hogy a törvénynek érvényt szerezzünk. Horgoson és Molon is azonnal le kellett volna fogni azt, aki megsértette a törvényt azzal, hogy ártatlanokat meghurcolt.

Mivel Gross László, a kereskedelmi és iparügyi osztály vezetője új szolgálati beosztást kapott, az ő utódját is megválasztották. Az osztályt megosztották. Az ipari és gyáripari osztály vezetője Hedrih József lett, a kereskedelmi osztályé Krnajski-Jović Dušan. A belügyi osztály élére Farkas Nándort választották meg Sentáról. Despotović a választások megítélése után ezeket mondotta:

– Farkas megválasztásával kapcsolatban megjegyzést hallottam, amely kifogásolta, hogy a belügyi osztály élére magyar embert választottunk. Meg kell mutatnunk, hogy ebben az országban teljes egyenjogúság uralkodik. Azt

hiszem, hogy a szerb és horvát lakosság semmi morális kifogást nem emelhet az ellen, hogy ebben a kerületben, ahol annyi magyar él, magyar ember végzi a végrehajtó bizottság belügyeinek intézését.”

1945. május 27.

Tito ljubljanei beszédéből: „Jugoszlávia szabad. Felszabadítottuk Triesztet, Isztriát. Karintiát is, de a nemzetközi helyzet olyan volt, hogy ideiglenesen vissza kellett vonulnunk. Karintia a mienk, és harcolni fogunk érte. [...] Nektek, a szlovén nép képviselőinek megígérhetjük, hogy meg tudjuk majd őrizni mindazt, amit együtt szereztünk a szlovén néppel, és megígérjük, hogy azok a testvéreink, akik még nincsenek velünk, együtt lesznek velünk.”¹

Zomborban megalakult a Magyar Közművelődési Közösség. Az eseményről a *Szabad Vajdaság* így számolt be: „A magyarság élve a jogokkal, amelyeket Tito új Jugoszláviájának demokráciája biztosít a nemzeti kisebbségeknek, a petrovgradi, subotikai és pančevói kultúrközösségek megnyitása után Somborban is megalakította közművelődési szervezetét. Az alakuló gyűlést folyó hó 27-én a sombori magyarság nagyszámú részvétele mellett a volt polgári kaszinó helyiségében tartották meg, mely épületet a kultúrotthon céljaira a helyi Népfelszabadító Bizottság a város magyar polgárainak rendelkezésére bocsátotta. [...] Az alakuló gyűlésen megjelentek Doroški Jovo és Zlatarić Jerko, a kerületi Népfelszabadító Bizottság elnöke, illetőleg alelnöke, akik úgy is, mint a néphatóságok képviselői, valamint az általuk képviselt szerbség és horvátság nevében őszinte örömeiknek adtak kifejezést, hogy a magyarság is megteremtette kulturális szervét, melyen keresztül nemcsak saját kultúráját ápolhatja, hanem a Vajdaság népei, e »keleti Svájc« testvériségének és ezen keresztül egész Jugoszlávia demokratikus kiépítésének és megerősödésének is jelentős tényezője lehet.

[...] Az alakuló gyűlés közönsége lelkes tapsal köszönte meg Herceg János bátor, lelkesítő és hívó szavait, majd megválasztották az akcióbizottságot, melynek feladatává az egyesületi alapszabályok megszerkesztését és a tisztkart választó közgyűlés egybehívását tették. Az akcióbizottság tagjai: Herceg János író, Kucsera Ferenc fém munkás, Vereckei Imre szabó, dr. Würtz Mihály ügyvéd, Sörös Mihály asztalos, Szentgyörgyi István jogász, Bogyó Mihály kovács, Galacz Mihály lakatos, Lovász József földmunkás, Major István tanár lettek. Az alakuló gyűlés magyar nyelvű táviratot küldött Tito marsallnak és a tartományi egységfront vezetőségének megköszönve, hogy a magyarság mint nemzeti kisebbség, jogainak birtokában megkezdhetette azok gyakorlását is.”²

A *Szabad Vajdaság* tájékoztatása szerint „A subotikai városi Népfelszabadító Bizottság kultúrosztályának vezetője, Szics Kata részletes jelentést terjesztett be a városi népbizottságnak. A jelentésből kitűnik, hogy [...] a Subotikai járásban egy tanítóképezde van, valamint egy fiú-, egy leány- és egy magyar gimnázium. Tizenegy elemi iskola van Suboticán 47 osztállyal, a járásban pedig összesen 62 iskola. Ötvenhét iskolának a tanítási nyelve szerbhorvát, a többi tizenhaté magyar. [...] A subotikai Népegyetem megkezdte működését és eddig öt szerbhorvát nyelvű, két magyar nyelvű előadást tartottak. [...] A könyvtárak és olvasótermek a Subotikai járásban minden dicséretet megérdemelnek. A városi könyvtár több mint 100 000 könyvvel rendelkezik, és így az ország egyik leggazdagabb könyvtárát képezi. [...] A színházi együttes Lendvai Lajčo vezetésével eddig hét színelőadást tartott. A KNOJ³ harmadik brigádjának kultúregyüttese sok tekintetben hozzájárult a kulturális munka színvonalának emeléséhez.”⁴

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy „Néhány nappal ezelőtt tartotta első kerületi kon-

ferenciáját Dél-Bánát magyarsága. Negyven ki-
küldött jelent meg Pancsevón, ahol az Egységes
Népfelzabardító Front keretén belül megalakult
a Magyar Kulturális Közösség, amelynek célja,
hogy Tito Jugoszláviájának magyarságát saját
anyanyelvén nevelje, és kulturális felemelkedését
elősegítse. A helyi Népfelzabardító Front ma-
gyar csoportjának elnöke, Hegyi Ernő nyitotta
meg a konferenciát. Pajzs Pál a magyarság hely-
zetéről tartott beszámolójában többek között a
következőket mondotta: »Mi, Bánát magyarjai,
először élhetünk igazán demokrata országban.
Tito Jugoszláviájában nincsen papírdemokrácia,
hanem igazi népi és nemzeti szabadság. Ezt a
szabadságot és egyenlőséget, íme, most felhasználjuk,
hogy népünket saját anyanyelvünkön,
politikailag és kulturálisan felemeljük. Eddig
nem tudtuk, mi a demokrácia, most azonban
a tényeken keresztül ismerjük meg, és egyben
hasznosítjuk.« A Magyar Kulturális Közösség
tisztkarába a következőket választották meg:
Hegyi Ernő elnök, Ispánovics József alelnök,
Pajzs Pál titkár, Migrényi Ferenc pénztáros, míg
a vezetőség tagjai: Német Péter Debeljača, Tokai
Mariska Vršac, Apró Szilárd Kovin.⁵

Versecen 2 000 példányban megjelent a *Liber-
tatea* című román nyelvű politikai-informatív
hetilap első száma.⁶ > 1945. május 3.; > 1945.
június 6.

1. SzV, 1945. június 5. 1. – 2. SzV, 1945. május
29. 3. – 3. Korpus narodne odbrane Jugoslavije
– Jugoszláv Népvédelmi Hadtest. – 4. SzV, 1945.
május 27. 4. – 5. SzV, 1945. május 27. 5. – 6. *Híd*,
1960. 11. 922; Stoković 1975, 234., 272. szerint
(tévesen) 1945. március 27-én.

1945. május 29.

A *Szabad Vajdaság* szerkesztősége értekezletre
hívta össze tudósítóit az egész Vajdaság terü-
letéről. A konferencián részt kellett vennie
„minden kerület és minden járás egységfront
bizottsága keretében működő agitprop levele-
zőjének, tudósítójának”.

1945. május

Magyarországon a Délvidékről menekült – oda
1941-ben Bukovinából áttelepített – székelye-
ket betelepítették a Tolna és Baranya megyében
internálótáborba helyezett németek elkobzott
házaiba és földjeire. 3821 család jutott így 34
593 katasztrális hold birtokába.¹

Jugoszláviában állami bizottságot hoztak létre
a Vajdaságban a partizánok bevonulását köve-
tően elkövetett „igazságtalanságok” kivizsgálá-
sára, a bizottság munkájára vonatkozó források
azonban nem kerültek elő.²

1. MKM, 308. – 2. A. Sajti 2004, 326.

1945. június 2.

Tito Zágrábban a horvátországi papság kép-
viselőit fogadva a következőket mondta: „A
magam részéről azt kell mondanom, hogy egy-
házunknak nemzetinek kell lenni és jobban
hozzá kell simulni nemzetünkhöz. Lehet, hogy
Önök előtt különösen hangzik, hogy ennyire
szilárdan kihangsúlyozom a nemzeti vonalat,
azonban túl sok vért láttam, túl nagy szenvedését
népünknek és azt kívánom, hogy a lelkeszség
Horvátországban legyen közelebb a néphez,
mint eddig volt. Bár nem formálok jogot arra,
hogy Rómát, az Önök legfelsőbb római szer-
vezetét elítéljem – nem, ezt semmiképpen nem
akarom –, mégis meg kell mondanom, hogy
ezt az ügyet kritikusan szemlélem. Mert ez az
intézmény mindig jobban hajlott Itália felé,
mint népünk felé. Szeretném, hogy a katolikus egyház
Horvátországban most, hogy minden előfeltétel
megvan, minél nagyobb önállóságot nyerjen.
Ezt szeretném, ezek az alapkérdések. Ez az alap,
amelyből kiindulva a másodrendű kérdések
elintézése már könnyű dolog lesz.”¹

Vajdaság Népfelzabardító Főbizottsága hatá-
rozatot hozott a helyi, járási és körzeti népfel-
zabardító bizottsági választások megtartásáról
és az új Vajdasági Népfelzabardító Főbizottság

megválasztásáról. Választási felhívást fogadott el, amelyet a lapok > **1945. június 5-én** jelentettek meg. > **1945. június 12.**

1. SzV, 1945. június 7. 1.

1945. június 3.

Apatinban megalakult a népi egységfront helyi szervezete. Amint arról a *Szabad Vajdaság* beszámolt, „a járási egységfront elnöke nyitotta meg a népgyűlést és bejelentette, hogy miután Apatin lakosságának túlnyomó többsége magyar, a választandó vezetőség többségének is magyarnak kell lennie. Utána Herceg János, a kerületi Népfrent nevében tartott magyar nyelvű beszédet sajnálkozásának adván kifejezést, hogy a község magyar értelmisége csak kis számban jelent meg a népgyűlésen. Hangsúlyozta, hogy a magyarságnak ma mindenütt ott kell lennie, ahol a népi egységet támogathatja, s ahol a maga érdekeit képviselheti. Az a magyar, aki ma érdektelenségből, gyávaságból vagy bizalmatlanságból visszavonul, bünt követ el a magyarság, népi egység és önmaga ellen is. Ma, amikor felülről biztosították jogainkat, mindenütt ott kell lennünk, ahol ezek a jogok megvalósulhatnak. [...] Ezután sor került a vezetőség megválasztására. Elnökké közfelkiáltással Hauk János tanárt, alelnökké Rápthy Jánost, titkárokká Radin Lazát és Bisoff Jánost, pénztárossá Milovanović Milenkót választották meg. A választmány tagjai lettek: László József, Pacsu Károly, Mijatović Biserka, Miljević Đurđinka, Lajtár Ilona, Janovics János, Kovács Sándor, Virković Ivan és Klobučar Ante”.¹

Ugyanaznap Zomborban megalakult a helyi Magyar Kultúrközösség ifjúsági szakosztálya, a *Szabad Vajdaság* cikke szerint „azzal a céllal, hogy a kulturális munka mielőbbi eredményes megindításához széles néptömegeket mozgósítsanak meg és ezzel a munkájukkal elősegítsék Vajdaság népei között az egység és testvériség tökéletes kifejlődését. Az értekezleten több mint kétszáz ifjúsági tag vett részt. Az értekezletet

Herceg János író, a Magyar Kultúrközösség elnöke nyitotta meg, köszöntötte az egybegyűlt ifjakat, majd az ifjúsági kezdeményező bizottság nevében Piller István tartott beszédet. [...] A magyar munkásifjúság részéről Nagy István volt a konferencia főlshóalója, a nőszervezet nevében pedig Reppel Piri beszélt. A beszédek elhangzása után az értekezleten elhatározták, hogy az ifjúsági szakosztály mint egység lép be az Egyesült Antifasiszta Ifjúsági Szövetségbe, ahol együttesen intézik az ifjúság legégetőbb kérdéseit és problémáit. A magyar ifjúság az USAOV-ba való bekapcsolódással még jobban megerősíti a vajdasági ifjúságban élő egységet és testvériséget”.² > **1945. június 9.**

1. SzV, 1945. június 7. 2. – 2. SzV, 1945. június 5. 2.

1945. június 4.

Tito Zágrábban találkozott Alojzije Stepinac érsekkel, és megkísérelte rábírni, hogy hozza létre Jugoszláviában a Vatikántól független katolikus egyházat.¹ Azt is megígérte neki, hogy a katolikus egyház és az állam viszonyát közös megegyezés alapján rendezik, beleértve az agrárreformnak az egyházi birtokokat érintő rendelkezéseit is. Ezt az ígérte az azonban nem tartotta be azt követően sem, hogy Stepinac először júliusban Vladimir Bakarić horvát kormányfőhöz,² majd augusztusban Titóhoz fordult. Ellenben a sajtóban erőteljes kampány indult a parasztságnak az egyházi földbirtokok elleni mozgósítása érdekében. Stepinac levelére Tito már csak szeptember elsején, az agrárreformról szóló törvény > **1945. augusztus 23-i** meghozatala után válaszolt kijelentve, hogy az agrárreformnak az egyházi birtokokra is ki kellett terjednie, mert ez volt a széles paraszti tömegek követelése.³

1. Dedijer III., 36., 95. – 2. N. Kisić-Kolanović: Pisma zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca predsjedniku narodne vlade Hrvatske Vladimiru Bakariću godine 1945. *Croatica Christiana Periodica*, 29. évf. XVI., 1992. 140–142. – 3. Predstavka nadbiskupa Stepinca maršalu Ti-

tu, Predsjedništvu vlade Federalne Hrvatske i Vjerskoj komisiji, 72/BK, od 17. kolovoza 1945., Hrvatski državni arhiv, Fond Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, Kut. 326. Idézi Akmadža, Vlašić, 517.

1945. június 5.

A vajdasági lapok megjelentették Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága > 1945. június 2-án meghozott választási felhívását, amely többek között hangoztatja, „Vajdaságban a választásoknak a vajdasági népek testvériségének, egységének és egyenjogúságának erőteljes manifesztációjává kell válniuk”.

Illyés Gyula naplójegyzete a délvidéki vérengzésekről:¹ „A Pp. se lesz más, mint a többi párt – de tán épp ez a helyes? A tervezett kemény hang helyett igen leverten kezdek az előadásba a magyarság helyzetéről: negyvenezer embert a Délvidéken megöltek, Pozsonyban tizennégyezret internáltak, a Kárpátalján alig van már magyar stb. – alig van visszhangjuk, nem lehet semmit csinálni. Végre Erdei elfogadja: ahány magyart a tótok áttesznek a határon, annyi tótot mi is. De végrehajtja-e? Kovács felolvassa Benes pozsonyi beszédét: kiűzik a magyarokat.”

1. Illyés Gyula: *Naplójegyzetek 1929–1945*. Budapest, 1986, Szépirodalmi, 366.

1945. június 6.

A Vajdasági Egységes Népfelszabadító Front ülésén a választási előkészületekről tárgyaltak. A *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint „A sombori kerületi egységfront delegátusa elmondotta, hogy [...] az utóbbi napokban megalakult Somborban a horvát kultúregyesület és ugyancsak alakulóban van a magyar kultúrközösség is. [...] A Dél-bánati kerület delegátusa szólalt fel ezután, aki kiemelte az eredményes politikai téren végzett munkát a nemzeti kisebbségek anyanyelvén. Megállapította, hogy egyes községekben a magyarok száz százalékban csatlakoztak az egységfronthoz. Dél-Bánátban a román

nemzeti kisebbség is megalapította kulturális közművelődési egyesületét, és a közeljövőben román lap is megjelenik”.¹

1. SzV, 1945. június 7. 3.

1945. június 8.

Az AVNOJ Elnöksége az > 1944. november 21-én meghozott határozatához fűzött magyarázatában¹ pontosította, hogy a német nemzetiségű személyek vagyona elkobzásának rendelkezése a jugoszláv állampolgárságú német nemzetiségűekre vonatkozik.

1. SL DFJ, 1945/39.

1945. június 9.

Az AVNOJ Elnöksége törvényben is részletezte a német állam és a német nemzetiségű személyek vagyonának konfiskálására vonatkozó > 1944. november 21-i határozatát.¹ A törvény kimondta, hogy „minden helyiségben, ahol német birodalmi polgároknak vagy – az AVNOJ 1944. november 21-i rendelete szerint – német nemzetiségű személyeknek vagyonuk volt, a járási bizottságok kötelesek háromtagú különbizottság útján a vagyonelkobzást végrehajtani”.

Ugyanaznap hozta meg az elkobzásról és az elkobzás végrehajtásáról szóló törvényt,² amelyet Jugoszlávia Képviselőháza az 1946. július 27-én elfogadott törvénnyel megerősített, kiegészített és módosított. Jellemző, hogy az elkobzások során nemcsak az elítéltek vagyoni helyzetének meggyengítésével igyekeztek önállóságukat korlátozni és az új hatalom által újra elosztható javakat gyarapítani, hanem gyakran a könyveket, folyóiratokat és egyéb szellemi termékeket is elkobozták megfosztva a családokat a felhalmozott szellemi vagyontól és identitásuk megőrzésének lehetőségétől.³

Újvidéken megalakult az Egység magyar sportegyesület. Elnökévé Sesztán Józsefet, alelnökeivé Szocek Imrét és Bese Irént választották meg.⁴

Megalakult a Zombori Magyar Közművelődési Közösség. Elnökévé Herceg Jánost választották meg.⁵ > 1945. június 3.

Magyarországon *Sloboda* címmel megindult a Magyarországi Szlovák Antifasiszta Frontja szlovák szekciójának lapja, amely 6. számától szerbhorvát és szlovén nyelven is közölt cikkeket.⁶

1. SL DFJ 40/45-345.; SzV, 1945. június 14. 3.; HRP3, 36.; A. Sajti 2004, 375. – 2. Zakon o konfiskaciji imovine i o izvršenju konfiskacije. SL DFJ, 1945/40. – 3. Nataša Miličević: Građanski orman za knjige – kulturno nasleđe i oblikovanje novog identiteta srpskog društva 1944–1950. *Tokovi istorije*, 2006. 3. 136–137. – 4. SzV, 1945. június 5. 4.; SzV, 1945. június 11. 3. – 5. SzV, 1945. június 17. 8. – 6. MKM, 309.

1945. június 10.

A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság, az Antifasiszta Női Front Vajdasági Tartományi Bizottsága és a Vajdasági Antifasiszta Ifjúság Főbizottsága választás előtti közös kiáltványából: „Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága hamarosan kiírja a választásokat. Népeinknek meg kell választaniuk helyi, járási és körzeti népbizottságaikat és Autonóm Tartományunk legmagasabb testületét, a Vajdasági Népfelszabadító Főbizottságot. És nem csak azt. Tartományi Szkupstinánknak határozatot kell hozni, milyen lesz Vajdaságnak mint autonóm tartománynak a helyzete a demokratikus, föderatív Jugoszláviában. E tény még nagyobb jelentőséget ad az előttünk álló választásoknak. [...] Vajdaság népei – szerbek, horvátok, magyarok, szlovákok, ruszinok, románok! A népfelszabadító harc vívmányai országunk minden népét megilletik, mindazokat, akik nem vétettek a nép érdekei ellen a szörnyű megszállás idejében, mindazokat, akik politikailag, gazdaságilag, kulturálisan és erkölcsileg nem működtek együtt a megszállóval. Harcunk egyik legnagyobb vívmánya népeink testvérisége és egysége, amely a megszálló és a hazai árulók elleni küzdelemben kovácsolódott.

[...] Vajdasági népi bizottságainkat csak akkor tudjuk megerősíteni, ha Vajdaság népeinek egyenlőségével és testvériségével indulunk a választási küzdelemben, ha bizottságainkat az egyenjogúság elve alapján állva jelöljük, ha bennük egyenrangúan lesznek képviselve mindazok a népek, amelyek városainkban és falvainkban élnek. [...] Legyen a mi autonóm Vajdaságunkban kicsiben ugyanaz az egység és testvériség, mint ahogy megteremtették minden népünk között egész hazánkban; Tito új, demokrata, föderatív Jugoszláviájában.”¹

Zágrábban megkezdődött a Jugoszláv Antifasiszta Ifjúság Egyesült Szövetségének² kongresszusa, amelyet az aznapi *Szabad Vajdaság* így jelentett be: „Az USAOJ országos vezetősége meghívta erre a kongresszusra a MADISZ-t és erre a meghívásra a magyar ifjúság örömmel válaszolt. Ugyanebben az időben Budapesten lesz a MADISZ országos napja, amelyre a mi USAOJ-unk is küldött delegációt. [...] Így gyűjtja és élesztgeti a testvériség tüzét a két ifjúság korszakok és átkos rezsimek nagy szakadékát egyszerűen átlépve.”

A magyarországi küldöttség érkezésével a *Borba* június 13-i száma terjedelmes cikkben foglalkozott interjút közölve Szikra Sándorral, a küldöttség vezetőjével.³

A szabadkai Magyar Kultúrkör szervezőbizottsága úgy döntött, hogy június 24-én megszervezi a Kultúrkör alakuló közgyűlését.⁴

1. SzV, 1945. június 10. 1.; AV, 333. – 2. Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije – USAOJ. – 3. SzV, 1945. június 14. 3. – 4. SzV, 1945. június 12. 4.

1945. június 12.

A Vajdasági Választási Főbizottság megtartotta első ülését, amelyen a következő döntést hozták: a helyi (községi) és városi Népbizottságokat > 1945. július 8-án, a járási Népbizottságokat

július 15-én, míg a kerületi Népbizottságokat július 22-én választják meg. A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság megválasztását július 29-ére (> 1945. július 30–31.) irányozták elő.¹

A *Szabad Vajdaság* így számolt be Vajdaság Népbíróságának Bogdán Margit tanárnő elleni ítélete meghozataláról: „A vádlott nem érdemli meg – mondta a népügyész –, hogy a becsületes dolgozó nép tagjai közé számítsuk. Meg kell fosztani népi becsületétől. De melyik népi becsülettől – kérdezte az ügyész emelt hangon –, a magyarság ellen vétkezett legtöbbet, tehát magyar népi becsületétől kell megfosztani! [...] A vádlott szavai után a Népbíróság visszavonult, majd rövid idő múlva Vajdaság népei nevében kihirdették az ítéletet, amely szerint Bogdán Margitot négyévi könnyű kényszermunkára és magyar népi becsületének életfogytig tartó elvesztésére ítélték.”

1. SzV, 1945. június 15. 2.

1945. június 13.

A Minisztertanács 34. ülésén a belügyminiszter tájékoztatót adott a magyarországi szlovákok mozgalmáról és a szomszédos államokban élő magyarok áttelepítésére irányuló törekvésekről.¹

1. MJNJ44-47.

1945. június 14.

A Magyar Nők Demokratikus Szövetsége küldöttségének tagjai útban Belgrád felé Újvidéken „az Adamovics-telepen a VII. reon [kerület] magyar asszonyait látogatták meg”. A *Szabad Vajdaság* másnapi száma az eseményről beszámolván ezt írja: „Kelet-Európa ifjú demokratikus államai nem diplomáciai kapcsolatokkal kezdik a jószomszédtságot és együttműködést; nem hivatalos politikai látogatásokkal, hanem demokratikus népi tömegszervezetek útján maguk a népek jönnek közvetlen kapcsolatba egymással.”

1945. június 15.

Megjelent a *Ruszke Szlovo* című ruszin nyelvű hetilap első száma. 1967-ig Keresztúron adták ki, azóta Újvidéken jelenik meg.¹

1. Stoković 1975, 234., 278.; Paul Robert Magocsi, Ivan Ivanovich Pop: *Enciclopedia of Rusyn history and culture*. University of Toronto Press, 2002, 426.

1945. június 16.

A *Szabad Vajdaság* közölte, hogy „A Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság újabb rendelkezéssel megváltoztatta, illetve kiegészítette a választásokról intézkedő döntését. [...] A 37. szakasz első mondatához (Megválasztottnak tekintendő az a jelölt, aki a legtöbb szavazatot kapta.) hozzá kell írni a következőket: Vegyes lakosságú községekben, ahol a 25. szakasz 3. bekezdése értelmében ellenjelölt van, a szavazás eredményének megállapításánál úgy kell eljárni, hogy a bizottságba az egyes nemzetiségek olyan arányban kerüljenek be, mint ahogy az eredeti listát összeállították (25. szakasz 1. bekezdése). Ez annyit jelent, hogy megválasztottnak jelentik ki az egyik nemzetiségnek az alaplistán előterjesztett jelöltjei közül azokat, akik a legtöbb szavazatot kapták, a szóban forgó nemzetiség másik jelöltjeivel szemben”.¹

A *Szabad Vajdaság* tájékoztatót arról, hogy „A hivatalos lap közli az AVNOJ 1944. november 21-ei döntésének tolmácsolását, kapcsolatban az ellenséges vagyonok elkobzásával. [...] 2. Nem veszik el a polgárjogot és a vagyont azoktól a német nemzetiségű, német származású vagy német nyelvű jugoszláv állampolgároktól, [...], akik vegyes házasságban élnek szerbvel, horvátal, szlovénnal, vagy valamely elismert népkisebbség tagjával (magyar, román stb.)”.²

1. Lásd még Burányi Nándor: Sóti Pállal mai szemmel – régi dolgokról (2.) Magyarok az első szabad parlamentben. *Magyar Szó*, 1989. december 27. 11.
– 2. Ki tekinthető németnek? Az AVNOJ hivatalos

tolmácsolása a vagyonekhozással kapcsolatban. SzV, 1945. június 16. 2.

1945. június 17.

Belgrádban megkezdődött a Jugoszláv Antifasiszta Nőfront első kongresszusa, amelynek megnyitásakor Tito ezt mondta: „Mindenkinek ellenségünk tehát, aki a testvériség és egység vívmányát akarja megsemmisíteni. Nem akarjuk előlrol kezdeni, amit 1941-ben elkezdtünk, mert már elértük, hogy a nép túlnyomó többsége – nem akarok százalékban beszélni, mert ez a százalékarány megmutatkozik népgyűléseinken, tüntetéseinken, a mindennapi életben – szövetségi Jugoszláviát akar, amelyben minden nép egyenlő jogokat élvez. Itt nem lehet a horvátokat előnyben részesíteni a szerbek kárára, nem lehet előnyben részesíteni a szerbeket a horvátok vagy más népek kárára, egyáltalán nem lehet egyik népet sem előnyben részesíteni a másik kárára. Nem engedhetjük meg, hogy most bárki is felvesse a bosszú kérdését azért, ami 1941-ben történt. Mi bosszút álltunk, és ez elegendő, ehhez senki másnak nincs joga. Nem akarjuk többé a vérengzést egymás között.”¹ A kongresszuson részt vett a Magyar Nők Demokratikus Szövetségének küldöttsége is. A magyar delegáció vezetője, Tildy Zoltánné kifejtette: „Ez a nagygyűlés kezdete és útjelzője lesz annak a győzedelmes munkának, amellyel megőrizzük kivívott szabadságunkat, és megteremtjük népeink barátságát.”²

Vajdaság-szerzte választási nagygyűléseket szerveztek az > **1945. július 8-ra** kiírt helyi és városi népbizottsági választások előkészületeinek keretében. A *Szabad Vajdaság* másnapi tudósítása szerint az újvidéki gyűlésen „A magyarok nevében Sóti Pál-Andrija munkás, a vajdasági Főbizottság tagja beszélt. Magyar nyelven fordult a jelenlevő magyarokhoz és hangsúlyozta, hogy az új demokrata és föderatív Jugoszláviában biztosítva van a magyarok kulturális és politikai fejlődése a népfelzabadó harc ke-

retein belül. A magyarok a maguk antifasiszta szervezetein keresztül vesznek részt Vajdaság és ezzel Jugoszlávia újjáépítésében. A magyar Petrófi brigád vérével mutatta meg, hogy a magyar nép őszintén kívánja Vajdaság minden népének egységét, testvériségét és együttműködését. Sóti Pál beszéde alatt a Vörös Hadsereg egyik egysége vonult fel a sugárúton, és ez alkalommal a jelenlevők spontán tüntetést rögtönöztek a Vörös Hadsereg mellett, és lelkesen éljenezték Sztálin marsallt”.

A szabadkai gyűlésen Hock Rudolf, a tartományi pártbizottság agitációs és propagandaosztályának (agitprop) tagja a *Szabad Vajdaság* tudósítása szerint így beszélt: „Az új választási törvény nem tesz különbséget Vajdaság népei között, a törvény a magyarok egyenjogúságát százszázalékosan elismeri. A megválasztott népi bizottságokban a magyarságnak biztosítva van a számarányának megfelelő képviselő. Ez, néptársaim, a népi demokráciának és a népek egyenjogúsága elvének, melyet a népfelzabadó harc tüzött a zászlajára, legteljesebb érvényesítése és diadala. [...] Nekünk kell a szavazati jog, mi szavazni akarunk, mi százszázalékosan részt akarunk venni a választásokon, mert meg akarjuk és meg kell mutatnunk, hogy az új Jugoszláviában biztosított szabadságot és egyenlőséget a magunkénak tekintjük. A jogegyenlőség tehát elsősorban ezért kötelez bennünket a választásokon való totális részvételre.”

Ugyanakkor Zentán Kovács Kálmán kijelentette: „E választásokon a magyarság egy tömegként fog hitet tenni a testvériség és egységet megvalósító népfelzabadó mozgalom mellett, de ha valahol visszaélés fordul elő, el is fogja ítélni azokat, akik a régi rendszer maradványaként át akarták magukat menteni a néphatóságokba, és ott dolgozni a nép érdekei ellen.”

A *Szabad Vajdaság* június 19-i száma szerint „A vasárnapi választási népgyűlések során Somborban is nagyszabású népgyűlést tartottak a város főterén. [...] Keck Zsigmond, a *Szabad*

Vajdaság szerkesztője magyar nyelven mondott választási beszédet. Beszédében hangoztatta, hogy a magyarság teljes egyenjogúságot élvez, és ezúttal első ízben történik meg az, hogy mint egyenjogú polgár vehet részt a választásokon. A magyarságnak teljes számban részt kell venni a választásokon, mert ettől függ jövője is. Végül felhívta a magyarságot, hogy törekedjék a Vajdaság népeivel való szoros együttműködésre. [...] A pančevói választási népgyűlésen [...] dr. Kunszabó György, a tartományi Főbizottság tisztviselője magyar nyelven mondott beszédet a választásokról. [...]

Vasárnap délelőtt kilenc órakor kerületi népgyűlést tartottak Kúlán. [...] A magyarok nevében Kosztan Sándor beszélt magyarul. Elmondta, milyen keserű csalódás érte a magyar népet pár évvel ezelőtt, amikor a bevonuló fasiszta hadsereg az ígért szabadság helyett a zsarnokságot és viszálykodást hozta be. De ahogy a nap nyugaton letér, úgy tért le ez a rezsím is, mert a zsarnokságot a népek nem tűrhetik soká. A bevonuló felszabadító hadsereg és partizán egységek azután testvéri jobbot nyújtottak a magyar népnek is.”³

Újvidéken két körzetben tartotta alakuló ülését az Egységes Népfelszabadító Front magyar szervezete.⁴

Máté Rezső *Harc a sovinizmus ellen a magyarságért* címmel írta a *Szabad Vajdaságban*: „Mi, vajdaságiak, munkások, parasztok és dolgozó értelmiségiek, akik együtt verejtékezünk a kövér fekete földeken, gyárakban, irodákban, akik évszázadok óta jóban-rosszban egymás mellett élünk, úgyszólván egy fedél alatt, mi vajdaságiak már-már odáig jutottunk, hogy egyesek közülünk – magyarok és szerbek egyaránt – csak a gyűlölség és megvetés hangján tudunk egymás nemzeti hovatartozásáról beszélni. Egy megváltó népfelszabadító háborúnak kellett jönnie, egy világot kellett előbb összetörni, s a romokból

és a közösen ontott vér habarcsával egy másikat kiépíteni, hogy a zsákutcából kijussunk.”

Gál László *Csak egy szabadság van: mindenki szabadsága* című cikkéből: „Jogom van beszélni. Jogom van azért, mert zsidó vagyok, mert benne voltam minden közös szenvedésben. [...] Vajdaság megmenekült zsidósága nagy részének magyar az anyanyelve. Megpróbálom a szót, amelyet értekeztek, a gondolatot, mely fészket kell, hogy verjen agyatokban: nincsen külön zsidó probléma, csak népi probléma van; nincsen külön szenvedés, mert Európa minden népe szenvedett és nincsen külön zsidó vér, csak embervér, amely patakokban folyt Európa földjein. Nincsen külön szabadság, csak egy: mindenki szabadsága.”⁵

1. SzV, 1945. június 18. 1.; Tito 61., 355.; HRP3, 12. – 2. SzV, 1945. június 19. 2. – 3. SzV, 1945. június 19. 3–4.; SzV, 1945. június 19. 3. – 5. SzV, 1945. június 17. 5.

1945. június 21.

A Szabad Vajdaság Vajdaság autonómiája az erős és boldog Jugoszlávia egységének záloga címmel közölte Acím Grulović cikkét, amelyben kifejtette: „Jugoszlávia egyéb országrészeitől eltérően Vajdaságban külön eset áll fenn. Vajdaságban a szláv népek: szerbek, horvátok, szlovákok és ruszinok mellett még magyarok, románok, németek és mások élnek. Nemzetiségi összetételéből látható, hogy Vajdaság Jugoszlávia kicsinyben, és egészen természetes, hogy Vajdaság kérdéseinek rendezését az autonómiában lelta meg. Vajdaság népeinek történelmi törekvése és régi álma az autonómia. Miután Vajdaság lakosainak többsége szerb, természetes, hogy a szerb néppel együtt a többi népek is örömmel üdvözölték azt a kijelentést, mely szerint az autonóm Vajdaság a föderális Szerbia összetételébe kerül. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy Vajdaság szerbiai lesz, mert Szerbia ma nem nagyszerb, nem Pavle herceg, Cvetković és mások Szerbiája.”

1945. június 22.

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy az óbecsei gimnázium diákjaiból külön szerb és külön magyar ún. „helyi bizottság” alakult. A magyar bizottság június 15-én megtartott első ülésén „Pollák György az iskoláról, Nacsa Gábor a felállítandó diákinternátusról, Szabó József a bizottság feladatairól beszélt, Bús Imre a sportról, Bori Imre pedig a könyvtárról tartott rövid ismertetést”.

1945. június 24.

Az Óbecsén tartott választási népgyűlésen Nikola Petrović kereskedelmi és közellátási miniszter, az AVNOJ elnökségének tagja mondott beszédet. Részletesen foglalkozott a szerb és a magyar nép viszonyával: „Mindkét nép reakciós vezetői a múltban századokon át uszították népeiket egymás ellen, és bizonyos mértékben sikerült is szakadékot teremteniük közöttük. Kinek volt ebből haszna? Csak a reakciósoknak, de sem a szerb, sem a magyar nép nem látott hasznot ebből. A nagyszerb reakciósok a múlt súlyos örökségével számolva azt hangoztatják, hogy a magyar megszállók gáztetteiért az egész magyar népet kell megbüntetni. Mi ilyen módszereket nem alkalmazhatunk, és nem is alkalmazunk.”¹

Az 1871-ben alakult szabadkai Népkör megtartotta újralakuló közgyűlését. Elnök Berkes Péter, elnökhelyettes dr. Strelitzky Dénes, főtitkár Kongó Tivadar lett.²

1. SzV, 1945. június 26. 3. – 2. SzV, 1945. június 28.; Gál László, SzV, 1945. szeptember 25.

1945. június 24–27.

A Vajdasági Választási Főbizottság hitelesítette a népfelszabadító bizottsági választások anyagát. A helyi és városi Népfelszabadító Bizottságok megválasztása (> 1945. július 8.) során kijelölt küldöttek választották meg aztán a járási Népfelszabadító Bizottságokat, majd ugyanilyen

módon került sor egy héttel később a 6 körzeti Népfelszabadító Bizottság tagjainak megválasztására. (Pancsova 93, Petrovgrad 83, Szabadka 86, Újvidék 87, Mitrovica 97, Zombor 75 tagú bizottságot választott.) A választásokon a bejegyzett választópolgárok összesen 81,64%-a vett részt. A vajdasági tartományi pártbizottság a VIII. tartományi értekezletre készített jelentésében úgy értékelte, hogy az ilyen részvételi arány „a nemzeti kisebbségek egy részének bizalmatlanságát fejezi ki, mivel azok még mindig saját reakciós burzsoáziájuk erőteljes befolyása alatt állnak”.¹ > 1945. július 30–31.

1. NF, 219.

1945. június 26.

A JKP KB Politikai Irodájának ülésén jóváhagyták Milovan Đilas jelentését a Horvátország és Vajdaság közötti határ kijelöléséről.¹ A határmegállapítás alapvető elve a települések nemzeti összetétele volt, s ennek az elvnek a minél következetesebb érvényesítése érdekében a későbbiekben még történtek kiigazítások. > 1947. március 19.

1. NF, 242.

1945. június 29.

A Szovjetunió és Csehszlovákia megállapodást kötött, melynek 1. cikkelye kimondta: „Kárpát-Ukrajna, amelyet a Saint Germain-en-Laye-ben 1919. szeptember 10-én kötött szerződés alapján autonóm területként a Csehszlovák Köztársasághoz csatoltak, a lakosság részéről kinyilvánított óhajnak megfelelően és a két Magas Szerződő Fél közötti baráti megegyezés alapján egyesült ősi hazájával, Ukrajnával, és ennél fogva az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság részévé vált. A Szlovákia és Kárpát-Ukrajna között 1938. szeptember 29. napján fennálló határok az eszközölt módosításokkal, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége és a Csehszlovák Köztársaság közötti határokká lesznek.”¹

A *Szabad Vajdaság* beszámolt arról, hogy „az egységes népfelszabadító front Novi Sad-i² városi szervezetének végrehajtó bizottsága a jelölő lista összeállítására összehívott záróülésén döntést hozott a városi Népbizottság jelöltjeiről”. A jelöltek felsorolásakor külön feltüntette azok nemzetiségét, amiből megállapítható, hogy az 57 jelölt közül 36 szerb, 14 magyar, 3 horvát, 2 szlovák és 1-1 ruszin és zsidó nemzetiségű. Az arányok a néhány nap múlva történt személyi változások nyomán se módosultak lényegesen.³

1. Idézi Zacsek Gyula: Kik voltak a szövegezők? *Magyar Fórum*, 1993. május 13. – 2. Magyarul Újvidék. – 3. SzV, 1945. június 29. 3.; SzV, 1945. június. 30.

1945. július 2.

A magyar kormány a szovjet kormányhoz eljuttatott emlékeztetőben „megfontolandónak” tartotta a „megfelelő területi kompenzációkkal” végrehajtott lakosságcsereét Jugoszláviával, de csak a szórványmagyarország vonatkozásában.¹

1. MOL XIX-J-1-a-IV-36-15/res.Bé-1945. 37. d. Idézi A. Sajti 2004, 353.

1945. július 4.

Az agrárreform előkészületeinek keretében Jugoszláviában miniszteri rendelet tiltotta meg a termőföld, az erdő, valamint a mezőgazdasági épületek, objektumok vételét, eladását és átruházását attól függetlenül, hogy magánszemély, intézmény vagy magánvállalat tulajdonában van-e. A rendelkezés megsértéséért a spekulációról és gazdasági szabotázsról szóló törvény értelmében börtönbüntetést és a vonatkozó vagyontárgy elkobzását helyezte kilátásba.¹

1. SL DFJ, 1945/ 48.; Branko Petranović: Političke i pravne prilike za vreme Privremene vlade DFJ. IDN, Odeljenje za istorijske nauke. Serija 1. Monografije 4. Beograd, 1964, 49–52., 83–84.; Nikola L. Gačša: *Agrarna reforma i kolonizacija u Jugoslaviji 1945–1948*. Novi Sad, 1984, Matica srpska, 100–118. Idézi A. Sajti 2004, 375.

1945. július 5.

Az AVNOJ Elnöksége – három nappal a népbizottsági választások előtt – rendeletet hozott az általános amnesztiáról és kegyelemről.¹

1. HRP3, 64.

1945. július 7.

Tito Bela Crkva-i beszédéből: „Jól tudjátok, hogy megtaláltuk az egyetlen helyes utat: a jugoszláv föderáció megteremtését, amelyben minden nép elégedetten fog élni, és a maga gazdája lesz. [...] Senki sem károsodik meg, mert mi Jugoszláviában nem elválasztó határokat teremtünk, nem új államokat alakítunk, hanem ezt a felosztást csupán azért hajtjuk végre, hogy rendeződjék a nemzeti kérdés, amit a régi Jugoszláviában nem oldottak meg, s hogy az itt élő népek korlátlanul fejlődjenek, és mind kulturális, mind politikai téren kiegyenlítődjenek.”¹

1. Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 59.

1945. július 8.

Jugoszláviában megtartották a háború utáni első népbizottsági (helyhatósági) választásokat. Vajdaságban a 884 638 bejegyzett választópolgár közül 735 049 szavazott, vagyis 83%.¹ Újvidéken a Népbizottságba 36 szerb, 3 horvát, 2 szlovák, 1 zsidó, 13 magyar került be.² > 1945. július 30–31.

1. HRP3, 67. – 2. SzV, 1945. július 12.

1945. július 8–10.

A Kosovo-metohijai Területi Népképviselőház Prizrenben határozatot fogadott el Kosovo-Metohija Szerbiához csatolásáról.¹ A Szerbiai Népképviselőházba választott 50 képviselő közül 36, az AVNOJ-ba beválasztott 15 közül pedig 8 volt albán nemzetiségű.

1. Miloš Mišović: *Ko je tražio republiku? Kosovo 1945–1985*. Beograd, 1987, Narodna knjiga, 31.

1945. július 12.

A DFJ Iparügyi Minisztériuma rendeletben helyezte kilátásba a termelési normák bevezetését minden vállalat minden dolgozója számára. A kezdő normák nem lehettek alacsonyabbak az 1939-ben érvényben lévőkénél. Az intézkedést azette szükségessé, hogy a munkaerőhiány miatt a termelési kapacitások nem voltak kihasználva. A kereslet a Vajdaságban volt a legnagyobb: 25 000 ipari munkás hiányzott, de Szlovénia is 10 000, Horvátország 5 000, Szerbia 3 000 dolgozót igényelt.¹

1. DERV, 14.

1945. július 15.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Művelődési Osztálya határozatot hozott arról, hogy Versecen egy hónapos tanfolyamot szervez a román tannyelvű iskolák azon tanítói számára, akik a II. világháború alatt Romániában végeztek el a tanítóképzőt.

1945. július 18–19.

A Minisztertanács 40/14. határozatával Rex Józsefet kinevezte a külügyminisztériumhoz miniszteri segédtitkárrá.¹ > **1945. augusztus 11.;** > **1946. július 17.**

1. MJNJ44-47.

1945. július 22.

Újvidéken megtartották a Vajdasági Magyar Kultúrszövetség alakuló közgyűlését,¹ amelyről táviratot küldtek Titónak: „Jugoszlávia szabad népei között teljes öntudattal és felelősséggel ápoljuk nyelvünket és kultúránkat a közös, baráti célok érdekében. Azzal a hittel kezdjük meg munkánkat, hogy tevékenységünkkel demokratikus államunk megszilárdítását szolgáljuk.”²

1. *Slobodna Vojvodina*, 1945. július 23. 1.; Aleksandar Kasaš: Kulturno-prosvetne prilike u Vojvodini posle Drugog svetskog rata. *Istraživanja*, 2007/18. 289–298., 291. – 2. *Slobodna Vojvodina*, 1945. július 23. Idézi A. Sajti 2004, 383–384.

1945. július 24.

Öt szomszéd állam képviselőinek jelenlétében ünnepelték Budapesten a spanyol szabadságharc hőseit. Az ünnepségen Veljko Vlahović nyilatkozott a jugoszláviai magyarok helyzetéről.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. július 27.

Megkezdődtek a magyar–jugoszláv jóvátételi tárgyalások.¹

Megszűnt az éjszakai kijárási tilalom Vajdaság egész területén.²

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956. –
2. KMSZ, 34.

1945. július 30–31.

A vajdasági népképviselők első közgyűlése megszavazta Vajdaság autonóm tartományként való csatlakozását Szerbiához.¹ Lőrük István kijelentette: „E történelmi pillanat 1941 júliusának folytatása. Mert akkor kezdődött a harc a szabadságért, a testvériségért, az egyenlőségért, Jugoszlávia minden rétegének társadalmi jólétéért.”

Keck Zsigmond beszédéből: „Vajdaság összes népei és mi magyarok is, korlátlan bizalmat táplálunk az új demokratikus föderatív Jugoszlávia iránt. [...] Mi erre az egyesülésre nem gazdasági vagy földrajzi szempontból nézünk, hanem a magyar demokráciának a szerb demokráciával való harci egyesülését látjuk benne. Petőfi és Kossuth népe találkozik itt Marković és Miletić népével. A magyarok, közösségben Vajdaság testvéri népeivel, a szerb föderális egységen keresztül építik és szilárdítják Tito új Jugoszláviáját. Tudjuk, hogy Vajdaság eddig a történelem játékszere volt, de a mai nap azt mutatja, hogy ha egyesülünk, nem lesz többé játékszer, hanem saját maga fogja alkotni történelmét. Ezért ma először kiáltunk tiszta szívből Vajdaság, Magyarország és egész Európa népei előtt: Éljen Vajdaság minden népének testvérisége és egysége!

Éljen az új demokratikus föderatív Jugoszlávia és megteremtője, Tito marsall! Éljenek Petőfi harcosai Tito hadseregében!”²

A közgyűlés 576 küldötte megválasztotta a 150 tagú³ Vajdasági Népfelszabadító Főbizottságot,⁴ valamint az addigi 9 vajdasági képviselő, a háború előtt két képviselő és a polgári pártok két képviselője mellé még 17 küldöttet választottak az AVNOJ III. ülészakára minden vajdasági nemzet és nemzetiség köréből.⁵ Köztük volt Sóti Pál, Varga István, Keck Zsigmond, Szabó György és Oláh Sándor is.⁶ > **1945. július 8.**

A Vajdaságot Szerbia Képviselőházában 110-en képviselték, közülük 26-an voltak magyarok, zömmel munkások, parasztok. A középosztályt 1 tanító, 2 tisztviselő és 1 jogász képviselte. A vajdasági tartományi kormány (Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság) belügyi ügyosztály vezetője Hock Rudolf, míg a szociálpolitikai ügyosztály vezetője Dudás Lajos lett.⁷

1. AV, 337–346.; HRP3, 15.; Petranović, Zečević, 755–756. – 2. AV, 342–343. – 3. Közülük 36 volt magyar. Lásd Burányi Nándor: Sóti Pállal mai szemmel – régi dolgokról. 2. Magyarok az első szabad parlamentben. *Magyar Szó*, 1989. december 27. 11. – 4. NF, 219. – 5. HRP, 84. – 6. NF, 151. – 7. MOL XIX-A-1-n-„Z”-131-1946. 3. d.; MOL XIX-A-1-n-708-/Z-1945. 1. d. Idézi A. Sajti 2004, 365.

1945. július 31.

Galambos Ferenc óbecsei származású ügyvédet Rex Tibor Budapesten, a belügyminisztérium épületében, az akkor éppen ott tartózkodó jugoszláv katonai misszió szóbeli kérésére mint háborús bűnöst saját hatáskörében letartóztatta, és minden hivatalos kikérés és irat nélkül átadta a jugoszláv misszióknak. Galambost ezután Jugoszláviába hurcolták, és 1946 júliusában háborús bűnösneként az újvidéki törvényszék első fokon 10 év kényszermunkára, másodfokon pedig 5 év szabadságvesztésre és kényszermunkára ítélte. A jugoszláv bíróság ellene felhozott vádja szerint a háborús büntettet azzal követte el, hogy 1941. április 11-én Óbecsén azt mondta, hogy „nem

érdemes mozgósítani, mert már itt van a magyar katonaság, nyugodtan hazamehetnek”.¹

1. MOL XIX–J-k-Jugoszlávia 30/b-106 961/1947, 111 067/1947. 49. doboz. Idézi A. Sajti 2009.

1945. augusztus 3.

Miután az elkobzásról szóló, 1945. június 9-én meghozott törvény alkalmazásában sok szabálytalanság és következetlenség történt, az AVNOJ pontosította¹ a német nemzetiségű személyek vagyonának elkobzására vonatkozó jogszabályhelyeket.

Az AVNOJ Elnöksége törvényt hozott a Macedóniában és Kosovo-Metohija Autonóm Területen a kolonistáknak és agrárérdekelteknek juttatott földek kiosztásának felülvizsgálatáról úgy rendelkezve, hogy az 1941. április 6. előtt oda telepített személyek meghatározott körülmények esetében elvesztik a földhöz való jogukat. A törvényt Jugoszlávia Képviselőháza az > **1946. november 5-i** törvénnyel erősítette meg, módosította és egészítette ki.

1. Autentično tumačenje pojedinih članova, stavova i tačaka Zakona o konfiskaciji i o sprovođenju konfiskacije. SL DfJ, 1945/56.

1945. augusztus 5.

Belgrádban megkezdődött a Jugoszláv Népfrent első kongresszusa, amelynek háromnapos munkája során elfogadták a JKP által irányított tömegszervezet programelveit és statútumát. Célja a népesség minél nagyobb részét politikailag becsatornázni hivatott szervezetek – szakszervezet, Népfrent, ifjúsági és nőszervezet, sőt a régi polgári pártok egy része – koordinálása volt, miközben maga a JKP nem tartozott kollektív tagjai közé. Programelveinek 2. pontja szerint „Népeink testvérisége és egysége olyan szentség, amely ellen senki sem vétethet, olyan vívmány, amelyet minden hazafinak, különösen a Népfrent tagjának őriznie és védenie kell. Kiterjed minden egyenjogú népünkre fajtól és hittől függetlenül, és tekintet

nélkül arra, hogy teljes egészükben vagy mint kisebbségek élnek a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia határain belül. A Népfront harcolni fog minden olyan kísérlet ellen, amely a sovinizmus, hegemonista vagy szeparatista törekvés, a nemzeti, vallási vagy faji gyűlölet felélesztésére irányul.¹ A népfrentpolitika a pártban már az 1930-as években kialakult, de Szlovénián kívül csak a háború után öltött szervezeti formát Egységes Népfelszabadító Front néven. 1953. február 22–25-én megtartott IV. kongresszusán a > **Dolgozó Nép Szocialista Szövetsége** nevet vette fel, amelyet egészen a többpártrendszer bevezetéséig viselt, amikor a JSZK-ban Szerbia Kommunista Szövetségével egyesülve vagyona beolvadt az újonnan alakított Szerbiai Szocialista Pártba. Szerveződése a Vajdaságban azután indult meg, hogy a tartományi pártbizottság > **1944. október 20-án** leiratot intézett a körzeti pártbizottságokhoz az Egységes Népfelszabadító Front bizottságainak megalakítására.

1. *Borba*, 1945. augusztus 8.; Petranović, Zečević, 771–775.; *Harc a hataloméért 1943–1948. II.* Budapest, 1979, 31.; Balogh 1988, 35.

1945. augusztus 7.

Belgrádban megkezdődött az AVNOJ III. ülészaka. > **1945. augusztus 10.**

1945. augusztus 8.

A londoni emigrációban lévő II. Péter király a londoni rádióban bejelentette, hogy visszahívja a királyi helytartótanács tagjait arra hivatkozva, hogy Tito a Népfrent kongresszusán kijelentette: a királyság államformája összeegyeztethetetlen a népfelszabadító háború során kialakult hatalmi formával. A DFJ kormánya 1945. augusztus 10-én alkotmányellenesnek nyilvánította a király nyilatkozatát arra hivatkozva, hogy a királyi helytartók kinevezésük után a királyi hatalom egyetlen képviselői.¹

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11.; Petranović, Zečević, 762.

1945. augusztus 10.

Az AVNOJ III. ülészaka kikiáltotta magát¹ a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia (DFJ) Ideiglenes Népszkupstinájának azzal a feladattal, hogy megszervezi az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat és előkészíti az ország alkotmányának elfogadását. E célból augusztus 26-ig tartó ülészése során a következő törvényeket fogadta el: törvény a népképviselők megválasztásáról; törvény az alkotmányozó közgyűlésről; törvény a választói névjegyzékekről; törvény a földreformról és kolonizációról; állampolgársági törvény; sajtótörvény.

A választói névjegyzékről szóló, még aznap elfogadott törvény² választójoggal ruházta fel a 18 évnél idősebb személyeket, köztük a nőket is. Ugyanakkor megvonta a szavazati jogot a „népellenesektől”, köztük a német nemzetiségű jugoszláv állampolgárok hatalmas többségétől. (> **1944. november 11.**) Munkájának első napján fogadta el a vajdasági népképviselők első közgyűlésének > **1945. július 30–31-i** határozatát Vajdaság Szerbiához való csatlakozásáról.³

A jugoszláv kormány Oktatásügyi Minisztériumának ideiglenes közoktatási tanácsa utasítást adott ki a nemzeti kisebbségek iskoláinak megnyitására és működéséről.⁴ Ez úgy rendelkezett, hogy egy településen az adott kisebbség számára akkor nyitnak kisebbségi iskolát, ha legalább 20 rendes kisebbségi tanuló van, és a településen még nem működik általános iskola. Utóbbi esetben abban kell nyitni kisebbségi tagozatot, ha van legalább 30 kisebbségi tanuló. A kisebbségi iskolákba való beíratás a szülők kívánsága szerint történik. Elvben a kisebbségi diákok az adott kisebbség iskoláiban tanulnak, az ettől való eltérés eseteiről a köztársasági tanügyi hatóságok döntenek. Ezen iskolák megnyitása és fenntartása azon köztársaság hatáskörébe tartozik, amely területén az iskola működik. A kisebbségi iskolákban és tagozatokon az oktatás az adott kisebbség anyanyelvén folyik, a tanárok

az adott kisebbséghez tartozó jugoszláv állampolgárok. Az iskola belső ügyvitele az adott kisebbség nyelvén folyik, a hivatalos levelezés, az úrlapok és a hivatalos dokumentumok pedig kétnyelvűek.

1. Rezolucija o proglašenju Antifašističkog Veća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije za Privremenu narodnu skupštinu Demokratske Federativne Jugoslavije. SL DFJ, 1945/59. – 2. Zakon o biračkim spiskovima. SL DFJ, 1945/59. – 3. AV, 347.; HRP3, 16., 95. – 4. NMJ, 112.; AA, 48.; Tóth Lajos: A magyar tannyelvű oktatás a Vajdaságban. In *Anyanyelvű oktatásunk*. Szabadka, 1997, / MTT Könyvtár, 1./, 36./

1945. augusztus 11.

A Magyar–Jugoszláv Társaság előkészítő bizottsága elutazott Belgrádba. A Magyar Távírási Iroda (MTI) jelentése szerint „A magyar–jugoszláv barátság elmélyülése során újabb jelentős lépés történt. Szombaton reggel a jugoszláv–magyar kulturális kapcsolatok erőteljes megeremtésére Belgrádba utazott Zilahy Lajos és Némethy Károly mint a székesfőváros képviselője, akiket a külügyminisztérium részéről Rex József segédtitkár kísért el”. Zilahy Lajos, a küldöttség vezetője akkor a Magyar–Szovjet Baráti Társaság elnöke volt, a jugoszláv követség részéről pedig többek között Lazar Brankov is csatlakozott hozzájuk.¹

1. A. Sajti 2009.

1945. augusztus 15.

A DFJ Ideiglenes Népszkupstinája törvényt hozott a nép- és államellenes bűncselekményekről, amelyet Jugoszlávia Képviselőháza > **1946. július 23-i** törvényével megerősített, módosított és kiegészített.

1945. augusztus 16.

Ries István igazságügyi miniszter jelentésében támogatta az ötletet, hogy „a honvédbíróság által 1943-ban lefolytatott bűnper anyagát a világ közvéleményével is megismertessük, és kimutassuk azt, hogy az Újvidéken és környékén elkövetett

vérengzések megtorlása, az ország jó hírvénekek a világ közvéleménye előtti helyreállítása már az elmúlt kormánzatnak is célja volt, és csak az egyre növekvő német politikai befolyásnak, valamint az 1944. március 19-e után bekövetkezett kényszerhelyzetnek tudható be az, hogy a bűnösök méltó büntetésüket el nem vehették”. A per újratárgyalását azonban lehetetlennek tartotta, mert olyan benyomást kelthetne, „mintha Magyarország a bűnözőket a bűncselekmény elkövetésének helye szerint illetékes jugoszláv népbíróság hatásköre alól ki akarná vonni”.¹

1. MOL XIX-A-1-j-XIII/b-5011-1945. 31. d. Idézi A. Sajti 2004, 338.

1945. augusztus 18.

Vajdaság Népfelszabadító Főbizottságának Elnöksége kérte a Vajdasági Ügyészséget, hogy a jugoszláviai ügyész közvetítésével hasson a Postaügyi Minisztériumra, vegye vissza azokat a magyar nemzetiségű alkalmazottakat, akiket a katonai közigazgatás alatt bocsátottak el, mivel az ország számára nagyon fontos feladat a nemzetek közötti egyenjogúság betartása.¹

1. Arhiv Vojvodine, F. 169 Glavni narodnooslobodilački odbor VoJvodine [Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság], 1558. Idézi Mezei 2010, 121.

1945. augusztus 19.

Az újonnan megválasztott Vajdasági Népfelszabadító Főbizottság megtartotta első plenáris ülését. Nevét Vajdasági Fő Népbizottságra¹ változtatta, megválasztotta 32 tagú elnökségét és Vajdaság 110 képviselőjét a Szerb Népszkupstinában.² A Főbizottság Elnökségének ülésén felmerült a vajdasági autonómia jellegének kérdése. Miközben Acím Grulović javasolta, hogy az elnökség által megválasztott megbízottak vegyék fel a kapcsolatot a munkakörükben illetékes szerbiai minisztériumokkal, Jovan Veselinov azon a véleményen volt, hogy Szerbia kormányával a kapcsolatot a Főbizottság Elnöksége útján kell tartani.³

1. Glavni narodni odbor Vojvodine (GNOV); a köznyelvben és a sajtóban Vajdasági Főbizottság.
– 2. HRP3, 17. – 3. AV, 348–349.

1945. augusztus 20.

Milan Grol, a polgári ellenzék képviselője lemondott a jugoszláv koalíciós kormányban betöltött alelnöki posztjáról és felszólította az ellenzéki erőket, hogy ne vegyenek részt a választásokon.¹

A Vajdaság Népeinek Nemzeti Becsülete Elleni Bűncselekmények és Kihágások Elítélését Végző Bíróság ítéletet hozott „Jakobcsity Conen Vilim magyar nemzetiségű szabadkai lakos” ellen a megszállókkal való gazdasági együttműködés miatt. Magyar népi becsületének 3 évre történő elvesztésére, egy év kényszermunkára és vagyona tetemes részének elkobzására ítélték.² Conen Vilmos családja azok közé tartozott, amelyek a XIX. század végén elindították Szabadkát a modernizáció útján. A század végén kezdett működni a Hartman és Conen cég, amely Európa számos országába szállított, és amely a November 29. vállalat, Jugoszlávia egyik legnagyobb húsfeldolgozó és forgalmazó vállalatának alapját képezte (> 1947. augusztus 1.). 1904-ben alakult a Clotild műtrágyagyár, 1917-ben kezdték meg a Ruff testvérek a cukorkagyártást. Lényegében tehát a századforduló két évtizedében alapozták meg Szabadka minden jelentősebb XX. századi nagyvállalatát.

1. Az AVNOJ harmadik ülése, 128.; *Borba*, 1945. augusztus 11. – 2. Arhiv Vojvodine, F. 177. Sud za suđenje zločina i prestupa protiv nacionalne časti naroda Vojvodine [Vajdaság Népeinek Nemzeti Becsülete Elleni Bűncselekmények és Kihágások Elítélését Végző Bíróság]. Sn 1945/102. Idézi Mezei 2010, 126.; Ifj. Conen Vilmos: Hétszer bebörtönöztek és kétszer halálra ítélték. Conen Vilmos emlékirataiból. *Palics és Környéke*, 1998. október 2. 28–32.

1945. augusztus 21.

A Telepítési Minisztérium a földreformról és kolonizációról szóló törvény meghozatalának

(> 1945. augusztus 23.) előkészítését szolgáló dokumentumában így vázolta a telepítés tervét: „1. Az egyes falvakba irányított telepes csoport annyi földet kap, amennyi a faluhoz tartozik. A földet közöttük a minisztérium később fogja szétosztani. [...] 3. Minden tartomány [köztársaság] megkapja a saját telepítési területét. E területen belül kisebb területeket az adott nemzetiségű vagy vallású, illetve adott vidékről származó telepesek számára. Crna Gora a Péter király-csatornától északra fekvő területet kapja. [...] A horvát telepesek ott kapnak földet, ahol már vannak horvátok. A muzulmánok számára külön falvakat jelölünk ki, ahol nem lesznek keverékek [neće biti mešovina], a macedónok számára ugyancsak külön falvakat jelölünk ki.”¹

1. DERV, 43.

1945. augusztus 23.

Jugoszlávia Ideiglenes Népképviselőháza elfogadta az agrárreformról és kolonizációról szóló törvényt,¹ amellyel a tulajdonviszonyok megváltoztatása által is igyekezett megerősíteni hatalmi monopóliumát. Ennek értelmében államosították a 45 hektárnál nagyobb mezőgazdasági birtokokat és erdőket, valamint azokat a 25-35 hektáros mezőgazdasági birtokokat, amelyeket tulajdonosuk bérbe adott vagy bérmunkásokkal műveltetett. 10. szakasza úgy rendelkezett, hogy az általános mércék mellett a kolonizációs földalaprészét képezi a német nemzetiségű személyektől, a „népellenségtől” és más személyektől bírósági ítélettel konfiskált megművelhető föld is. A 18. szakasz pedig 500 000 katasztrális holdban jelölte ki annak a külön földalaprészét, amelyre Bácskában, Bánátban, Baranyában és Szerémségben a német nemzetiségű személyektől konfiskált földre a Jugoszláv Hadsereg harcosait és a törvény 16. szakaszában meghatározott egyéb személyeket telepítenek, akik e célból jelentkeznek, és kötelezik magukat arra, hogy e földeken megtelepednek és azt családjukkal együtt megművelik. Az

intézkedés tovább szélesítette a hatalmi önkény lehetőségeit, gyengítette a nemzeti kisebbségek gazdasági erejét és jelentősen megváltoztatta a terület etnikai összetételét. Megkezdődött Vajdaság második szervezett kolonizációja, amely során összesen kb. 50 000 szerb család, vagyis mintegy 250 000 telepes érkezett Vajdaságba.² Igaz, hogy a földreform során jelentős számú magyar agrárproletár is földhöz jutott, de a következő évek mezőgazdasági politikája, a szövetkezetesítés, a beszolgáltatás, majd az agrárróló folytán számukra sem hozta meg a gazdasági megerősödést.

Jugoszlávia Ideiglenes Népképviselőháza elfogadta az állampolgárságról szóló törvényt,³ amely értelmében elvesztették állampolgárságukat azok, akik tartósan külföldön éltek, és nem kérték nyilvántartásba vételüket a diplomáciai képviseleteken. A törvény lehetővé tette az állampolgárság megvonását attól, aki külföldön „árt Jugoszlávia érdekeinek, vagy megtagadja állampolgári kötelességének teljesítését”. Ugyanakkor meghozták a jugoszláv állampolgárság megvonásáról szóló törvényt⁴ is, amellyel a volt jugoszláv katonaság azon tisztjeit és altisztjeit, valamint a megszállónak szolgáló katonai alakulatok azon tagjait fosztották meg állampolgárságuktól, akik külföldön tartózkodtak és a jugoszláv külképviseleteknél két hónapon belül nem jelentkeztek repatriálásra.

1. Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji. SL DFJ, 1945/64., SL FNRJ, 1946/24., 1947/107., 1948/105., 1956/21, 1957/55.; SL SFRJ1965/10. – 2. MSz, 1995. szeptember 29.; KMSZ, 30.; AÁ, 168.; HRP3, 17.; MKM, 310.; 20. századi egyetemes történet II. Budapest, 1997, Korona Kiadó, 386. – 3. Zakon o državljanstvu Demokratske Federativne Jugoslavije. SL DFJ, 1945/64., 1948/105. – 4. Zakon o oduzimanju državljanstva oficirima i podoficirima bivše Jugoslovenske vojske, koji neće da se vrate u otadžbinu, pripadnicima vojnih formacija koji su služili okupatoru i odbegli u inostranstvo, kao i licima odbeglim posle oslobođenja. SL DFJ, 1945/64., 1946/86.

1945. augusztus 24.

Jugoszlávia Képviselőháza elfogadta a sajtótörvényt,¹ amelynek 27 szakaszából 11 tartalmazott büntető rendelkezéseket. 6. szakasza megvonta a lapkiadás jogát mindenkitől, aki nem állt az új rendszer politikai ellenőrzése alatt, a 24. szakasz pedig felelős személyként „a büntető rendelkezések értelmében” a szerzőt, a szerkesztőt, a kiadót, a nyomdászt és a terjesztőt jelölte meg az olyan rendkívül szélesen értelmezhető rendelkezésekért, mint az ország képviseleti testületei megsértésének vagy rágalmaszának tilalma. A törvény 1946. évi megerősítése során csak annyi változás történt, hogy a büntetendő cselekmények közé sorolták az alkotmányos rend megdöntésére való felhívást is.

1. Zakon o štampi. SL DFJ, 1945/65.; Zakon o potvrđi i izmenama zakona o štampi. SL FNRJ, 1946/56.

1945. augusztus 26.

Jugoszlávia Képviselőháza meghozta a népbíró-ságok felállításáról szóló törvényt,¹ amely meghatározta a bíróságok illetékességét és szervezeti felépítését. 6. szakasza kimondta, hogy „az eljárás azon föderatív egység, illetve tartomány népének nyelvén folytatandó, ahol a bíróság működik; az e nyelvet nem ismerő személyeknek lehetővé kell tenni, hogy tolmács útján ismerkedjenek meg a bizonyító anyaggal, és figyelemmel kísérjék a bíróság munkáját. A bíróság előtt minden személy az anyanyelvén beszélhet”.²

Jugoszlávia kormánya memorandummal³ fordult a szövetséges hatalmak londoni külügyminiszeri értekezletéhez, amelyben kérte, ismerjék el a „már 13 évszázada hatalmas többségben szlovének és horvátok által lakott”, Julia tartomány [Venezia Giulia] „teljes etnikai területre” vonatkozó jogát.

1. Zakonom o uredenju narodnih sudova. SL DFJ, 1945/67. – 2. AÁ, 142. – 3. Petranović, Zečević, 800–803.

1945. augusztus 31.

A Jugoszláv Ideiglenes Népszkupstina Elnöksége > **1945. november 11-re** írta ki az alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat.¹

1. HRP3, 106.

1945. augusztus

Megalakult a földreformra vonatkozó rendeletek előkészítésével és végrehajtásával a jugoszláv kormány által megbízott 14 tagú Agrártanács, amelynek tagjai között volt Moša Pijade, Vasa Čubrilović és Sreten Vukosavljević is. 1946 februárjáig működött.¹ > **1944. november 3.**; > **1945. november 17.**

A Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága kampányt indított „a testvériségért és egységért, a sovinizmus ellen”, amely különösen a Vajdaságban jutott kifejezésre, mert megítélése szerint „a magyar klérus igyekezett elválasztani a magyar ifjúságot az ifjúsági mozgalmától”, akárcsak „a többi nemzeti kisebbség reakciója”²

1. A. Sajti 2004, 376. – 2. Petranović, Zečević, 884.

1945. szeptember 1.

A Szerb Népszkupstina Elnöksége meghozta a Vajdaság AT megalakulásáról és berendezéséről szóló törvényt, amely kijelölte a tartomány határait.¹ Ezek alapján tisztázódott, hogy Baranya nem tartozik Vajdasághoz.² A törvény Vajdaság területét a következő 6 körzetre és 31 járásra osztotta: Újvidék (Titel, Zsablya, Palánka, Kúla, Óbecse és Újvidék); Pancsova (Pancsova, Antalfalva, Alibunar, Kovin, Versec és Fehértemplom); Petrovgrad (Petrovgrad, Törökbecse, Kikinda, Jaša Tomić, Törökkanizsa és Szerbcsernye); Zombor (Zombor, Apatin és Hódság); Mitrovica (Zimony, Pazova, Karlóca, Ruma, Ürög, Mitrovica, Šid); Szabadka (Szabadka, Topolya, Zenta). A törvény 4. szakasza előírta, hogy „Vajdaság Autonóm Tartomány

területén minden nemzetiség és az egész lakosság nemzetiségére, fajára, vallási hovatartozására és nemére való tekintet nélkül – a német nemzetiségű személyeket kivéve, akiket az AVNOJ 1944. november 21-i döntése alapján megfosztottak állampolgári jogaiktól – azonos jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezik, tehát teljes egyenjogúságot élvez mint Szerbia, illetve a DFJ állampolgára”, az 5. szakasz pedig arról rendelkezik, hogy „valamennyi nemzetiség nyelve egyenjogú minden hatósági szerv előtt és minden nemzetiségnek joga van az anyanyelvi iskoláztatásra”.³ > **1945. szeptember 9.**

Vajdaság AT Képviselőházának Elnöksége megalakította a földreform és kolonizáció ügyekben illetékes osztályát, majd 1945. szeptember 13-i határozatában⁴ kimondta, hogy ennek hatáskörébe tartozik minden olyan intézkedés, amelyet a földreformról és kolonizációról szóló szövetségi törvény nem utal a szövetségi vagy a szerbiai telepítési minisztérium illetékességébe. > **1945. december 18.**

1. Zakon o ustanovljenju i ustrojstvu Autonomne pokrajine Vojvodine, SG Srbije, 1945/28.; SL Vojvodine, 1945/13.; HRP3, 108. – 2. NF, 43, 153. – 3. AA, 143–144., 330.; NF, 243. – 4. DERV, 31.

1945. szeptember 9.

Szerbia Hivatalos Lapjában megjelent a Szerb Népszkupstina Elnöksége által > **1945. szeptember 1-jén** meghozott törvény a Vajdaság AT megalakulásáról és berendezéséről.

1945. szeptember 12.

Kupres környékéről megérkezett Újvidékre a telepések 900 főből álló első csoportja.

1945. szeptember 15.

A *Szabad Vajdaság* szerkesztősége a Futaki u. 50. szám alól, az Uránia szűknek bizonyult épületéből (itt készült 1929-től egészen 1944. október 3-ig a *Reggeli Újság* című napilap) új épületbe

költözött. A Narodnih heroja (Néphősök), ma Kralj Aleksandar (Sándor király) utca 14. szám alatti Menráth-féle palotában, Újvidék egyik legszebb bérházában, néhány száz méterre a város főterétől továbbra is egy fedél alatt volt a *Slobodna Vojvodina*val, valamint a többi, egyre szaporodó lappal, de a már valamivel kedvezőbb munkafeltételek is segítették önállóságát, ami címváltozásában is megmutatkozott: > **1945. szeptember 27-től** *Magyar Szó* címmel jelent meg. A szerb és a magyar lapkiadást a Bratstvo-Jedinstvo vállalat egyesítette, ennek még része volt egy frissen alakult lap- és könyvnyomda is. Ez Budućnost néven kezdett működni. 1948 elején a *Magyar Szó* szerkesztősége ismét költözött, ezúttal is Testvériség-egység Vállalatba tömörítették a többi lappal együtt, 1951. július 1-jén lett önálló vállalat, de sajtó székékházába csak a Forum kiadóház megépülése után (1957. május 27.) költözhetett be.¹

1. KMSZ, 53.

1945. szeptember 17.

Obrad Cicmil ezredes, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság jugoszláv missziójának vezetője Lazar Brankov kapitány, tolmács kíséretében felkereste Gyöngyösi János külügyminisztert, hogy az Olaszországgal szembeni jugoszláv területi követelésekkel kapcsolatos magyar álláspont-ról érdeklődjön. A londoni külügyminiszteri tanácskozás alkalmából kérték, hogy a magyar kormány támogassa Jugoszlávia Trieszt, Görz, Isztria, Zára iránti igényét. Cicmil biztosította az egyenes válasz elől kitérő külügyminisztert, hogy hajlandók lesznek a kikötők használata és a tranzitforgalom kapcsán Magyarországnak a legnagyobb kedvezményt megadni, és „a jugoszláv kormány a maga részéről Magyarországot a béketárgyalásoknál és a béke előkészítésében, de azonkívül is minden olyan kérdésben hajlandó támogatni, amely Jugoszlávia érdekeivel nem ellenkezik”. Gyöngyösi kérte, hogy a magyar hadifoglyok szabadon bocsátása mellett bocsássák

szabadon „azokat a civil magyar internáltakat is, akik nem háborús bűnösök”. Cicmil erre ígéretet tett, de nem közölte, hogy az ügy felülvizsgálata már hónapokkal korábban megkezdődött.¹

Az Agrártanács rendeletet hozott a népfelszabadító háború harcosai Vajdaságban való letelepítéséről.² > **1945. augusztus**

A Minisztertanács 54. ülésén meghallgatta a külügyminiszter tájékoztatását Jugoszlávia Triesztre vonatkozó igényéről és elvi állásfoglalást fogadott el az igény támogatását illetően.³

1. MOL XIX-J-1-j-Jug-29/h-5.pol.-1945. 38. d. A Külügyminisztérium bizalmas iratai. Jugoszlávia TÜK 1945.1964. I. Idézi A. Sajti 2004, 334.; Matuska [é. n.], 361. – 2. HRP3, 116. – 3. MJNJ44-47.

1945. szeptember 17–22.

Zágrábban megtartották a jugoszláviai katolikus püspökök értekezletét, amelyen dr. Alojzije Stepinac zágrábi érsek elnökletével megvitatták a katolikus egyház helyzetét Jugoszláviában. A püspökök a tanácskozásról levelet küldtek Tito kormányfőhöz, körlevelet intéztek a katolikus lelkészekhez, valamint 1945. szeptember 20-án pásztorlevélben¹ fordultak a katolikus hívőkhöz. Ez utóbbiban különösen élesen bírálták a kommunista rendszernek a katolikus egyházzal szembeni magatartását, a papok meggyilkolását és bebörtönzését, a katolikus sajtó betiltását, az egyházi iskolák bezárását, az egyházi vagyon elkobzását. A pásztorlevélnek erőteljes visszhangja volt a hívők körében és külföldön egyaránt. Ezt követően a katolikus egyház elleni terror fokozódott, és 1946. október 18-án Stepinac érseket is 16 évi kényszermunkára ítélték.

1. Miroslav Akmadža: Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije od 20. rujna 1945. godine i crkveno-državni odnosi. Tkalčić. *Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke Nadbiskupije*, 2002. 6. 139–190. A pásztorlevél szövegét lásd Petranović, Zečević, 776.

1945. szeptember 23.

Sreten Vukosavljević telepítésügyi biztos eljuttatta elaborátumát Edvard Kardeljhez és Milovan Đilashoz, amelyben javasolta a magyarok kitelepítését akár területi kompenzáció árán is.¹
> **1945. április 19.;** > **1945. augusztus**

A Magyar Kommunista Párt *Magyarország újjáépítésének hároméves terve* címmel közzétette választási programját, amely felvetette „a svábok kitelepítésének azonnali megkezdését, és a sváb földekre magyar földművesek telepítését”, ugyanakkor kiállt a „Szlovákiában élő ősi magyar lakosság” megvédéséért.²

1. Aleksandar Kasaš: *Ekonomske mere Vojne uprave za Banat, Bačku i Baranju 1944/1945. Zbornik za istoriju Matice srpske.* 27. Novi Sad, 1983, 194.; Branko Petranović: *Balkanska federacija 1943–1948.* Beograd, 1991, 116–117. Idézi A. Sajti 2004, 352–353. – 2. MKM, 310.

1945. szeptember 26.

A jugoszláv kormány hazaengedte a magyar hadifoglyokat.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. szeptember 27.

A *Szabad Vajdaság Magyar Szóra* változtatta nevét.¹ > **1944. december 24.**

1. KMSZ, 44.

1945. szeptember 30.

A színügyi bizottság zsürije – Garay Béla, Laták István, Richter János, Lévy Andre, Kizur Eta, dr. Steinfeld Sándor, Nádor Kató, Hangya András, Lévy Anna, dr. Kunszabó György – a következő jelentkezőket ajánlotta felvételre a szabadkai Népszínházba: Pataki László, Sántha Sándor, Balázs Janka, Bischof Margit, Kiss Mária, Németh Rudolf, Bóka János, Kunyi Mihály, Szuboticski Dusan, Hirschler Ferenc, Kiss István, Sefcsics Mici. Rendező Nyárai Rezső, segédrendező Pataki László, tiszteletbeli főrendező Garay Béla.
> **1945. október 29.**

1945. szeptember

Jugoszlávia Gazdasági Tanácsa meghatározta a mezőgazdasági termények beszolgáltatásának kvótáit, amelyeket a továbbiakban évenként néha többször is módosítottak.¹ > **1952. június 7.**

1. SL DFJ, 1945/30., 1945/53., 1945/58., 1945/81.; KMSZ, 32.

1945. október 1.

Budapestben megalakult a Magyar–Jugoszláv Társaság. Elnöke Moór Gyula jogászprofesszor volt. Titkára Rex József lett. 1948-ig működött.¹

1. MKM, 310.; A. Sajti 2009.

1945. október 2.

Tito a lengyel újságírók egy csoportját fogadva így foglalta össze a szláv összefogással kapcsolatos álláspontját: „Külföldön némelyek sokat beszélnek arról, hogy most elérkezett a szlávok korszaka. Ezt ők bizonyos negatív értelemben hiszik és mondják: imperialista szándékra gondolva. Mély meggyőződés, s bizonyára önök is valamennyien egyetértenek velem abban, hogy ez képtelenség, mert a szlávok nem töreksenek más népek leigázására. A szlávok ehhez túlságosan nagyra becsülik a szabadságot, mert történelmük során sokáig kellett küzdeniük a szabadságért és önállóságért. Megbecsülik a szabadságot, a magukét és más népeket egyaránt, és egyáltalán nincs szándékukban más népek elnyomása. A szláv korszak tehát csak pozitív vonatkozásban magyarázható, vagyis úgy, hogy a szlávok szellemileg egyesülve erős bástyát képeznek a műveltség és az emberiség ellen irányuló középkori jellegű hadjáratokkal szemben. A szláv összetartás nemcsak a szlávok fokozott biztonságát szavatolja, hanem egyúttal biztosítékot nyújt az olyan újabb kalandor kísérletekkel szemben, mint amilyen Hitler és Mussolini kalandvállalkozása volt. A szlávok küldetése az, hogy a béke letéteményese, Európa biztonságának letéteményese legyen, s nem holmi imperializmusé. Mire

alapítják külföldön ezek az emberek az ilyen következtetéseket? Arra alapítják, hogy a szlávok követelik most azt, ami minden emberi jog szerint megilleti őket, vagyis követelik az egyesülést elcsatolt területeikkel. Egykor, amikor a szlávok gyengék voltak, és az erősebbek – a germánok, a velenceiek és mások – folyton támadták őket, elvesztették népeik és területeik egy részét, most pedig, amikor a magukat követelik, és egyesülni akarnak testvéreikkel, némelyek azt állítják, hogy ez imperializmus. A józan ész és a logika nyilván nem érthet egyet ezzel. Úgy hiszem, hogy a szláv országok együttműködése nagyszerű, hatalmas dolog, és mindenki, aki erre törekszik, és ennek érdekében fáradozik, nagy történelmi küldetést teljesít. Ezért hiszem, hogy mindahányan, akik vezető helyen állunk az egyes szláv országokban, kötelesek vagyunk fenntartás nélkül, szívvel-lélekkel szolgálni ezt az ügyet. Kötelességünk ez a jövő nemzedék, a történelem színe előtt.” Tito kitért Jugoszlávia Trieszttel kapcsolatos területi követelésére is: „Határozottan ragaszkodunk ahhoz az álláspontunkhoz, hogy Triesztnak Jugoszláviához kell tartoznia. Ha a térképre nézünk, és ha ismerjük Trieszt környékének és az egész vidéknek néprajzi összetételét, láthatjuk, hogy Trieszt sziget a szlovénlakta terület közepén. Hogy Trieszt lakosságának többsége olasz, az igaz. A szlovén lakosság 40 000 főt tesz ki. Jugoszlávia gazdasági érdekei azonban parancsolóan megkövetelik, hogy harcoljunk Triesztért. Az olaszok arra az állításra alapozták jogukat Triesztre, hogy Ausztria annak idején azért törekedett Trieszt szlávosítására, hogy kiküszöbölje az olasz befolyást. Személyes tapasztalatom van róla, hogy ez nem igaz. Triesztben Ausztria–Magyarország a szláv lakosság olaszosítására törekedett. Trieszt olasz lakossága akkoriban növekedett fokozatosan a szlávok rovására. Ha Trieszt Olaszországhoz tartoznék, örökös viszály magva lenne. Szerintem a leghelyesebb megoldás tehát az, hogy Trieszt legyen a miénk.”¹

1. *Borba*, 1945. október 3.; Tito 2., 42–43., 47–48.

1945. október 11.

Tito Szkopjében a macedón népfelkelés évfordulóján mondott beszédében kijelentette: „A dolgozó népnek ma olyan széles társadalmi lehetőségeket teremtettünk hazánkban, amilyenekkel nem rendelkezett még soha. [...] A parasztnak nem kell attól tartaniuk, hogy megjelenik a végrehajtó, és adóhátralék címén dobra veri a házukat. Az államnak gondoskodnia kell a parasztságról mint a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia egyik legfontosabb pillérééről. A paraszt nem fog vonakodni, hogy odaadja mindazt, ami az állam fejlődéséhez szükséges. Ha belátja, s ha meggyőződik róla, hogy ez az állam mindent elkövet az ő megsegítése érdekében, akkor a paraszt is szívesen odaadja mindazt, amire az államnak szüksége van. Manapság sokan azt mondják, hogy mi azért nem merünk adót szedni, mert a parasztnak fellázadnának. Nem, ettől nem félünk. Azért nem szedjük be az adót, mert tudjuk, hogy a parasztnak képtelenek megfizetni. Hogyan fizesse az adót, amikor még magukat sem tudják élelmezni? De az, aki fizethet, különösen pedig az, aki a háború folyamán nem fizetett sem pénzzel, sem vérrel, annak fizetnie kell.”¹

1. *Borba*, 1945. október 13.; Tito 2., 57–58.

1945. október 13.

Tito Csehszlovákia belgrádi követével folytatott beszélgetése során kijelentette, hogy segíteni fogják a magyar népi demokráciát helyzetének megszilárdításában, s amennyiben Magyarország nem jelentkezik területi igényekkel, Jugoszlávia nem veti fel a határkérdést, és nem folyamodik a magyar lakosság egyoldalú kitelepítéséhez sem.¹

1. Balogh 1988, 362.

1945. október 14.

Csúrogon Aleja néven megalakult az első – hivatalosan is bejegyzett – vajdasági mezőgazdasági termelőszövetkezet. Keretében harmincöt helyi család 119 tagja konyhakertésszel foglalkozott.¹

1. Kole Orcev: Prve seljačke radne zadruge u Žablju i žabaljskom srezu. *Zadružni arhiv*, 2/1954. Idézi DERV, 194.

1945. október 15.

Mindszenty József hercegprímás pásztorlevélben ítélte el a szlovákiai magyarság kitelepítését.¹ >

1946. július 17.

1. A. Sajti 2004, 330.

1945. október 16.

A külügyminisztériumban béke-előkészítés céljából készített feljegyzés 40 000-re tette a Délvidéken meggyilkolt magyarok számát. Megjegyezte: „nincs nyoma annak, hogy a tömeges kivégzéseket bárhol is szóvá tették volna: akár a Szövetséges Ellenőrző Bizottságban, akár Moszkvában, netán a párizsi béketárgyalásokon, Belgrádról nem is szólvá.”¹

1. MOL XIX-J-1-a-IV-104-jugoszláv-40 171/Bé-1945. 54.d. Idézi A. Sajti 2004, 330.

1945. október 20.

Újvidéken megkezdődött a háborús bűnökkel vádolt magyar politikusok, rendőrségi és polgári tisztviselők – Deák Leó volt főispán, Milan L. Popović, Kramer Gyula, Báthory Géza, Zombori Gyula, Tallián József, Könyöki József, Knézi Péter – első nagy pere. Mindegyiküket halálra ítélték Knézi kivételével, akit azzal vádoltak, hogy szerb vállalatok élére kinevezett kormánybiztos volt.¹

1. A. Sajti 2004, 339–340.

1945. október 25.

A *Borbában* megjelent Titónak a katolikus püspökök pásztorlevélét elítélő cikke.¹ > **1945. szeptember 17–22.**

Lazar Brankov a miniszterelnökség kisebbségi osztályán folytatott megbeszélésen nehezményezte, hogy a magyar kormány a háborús bűnösök kiadatása kérdésében „nagyon bürokratikus álláspontra helyezkedik”.²

1. HRP3, 124. – 2. MOL XIX-A-1-j-XXIII/b.-5011-1945. 31. d. Idézi A. Sajti 2004, 338.

1945. október 28.

Mirko Bogović *Matija Gubec* című tragédiájának bemutatásával Szabadkán megnyílt a Horvát Népszínház.¹

1. HRP3, 127.

1945. október 29.

Szabadkán megtartotta első bemutatóját – Balázs Béla *Boszorkánytánc* című művét – a Vajdasági Magyar Népszínház. Első igazgatója Laták István volt.¹

1. EM, 195., 202.

1945. október 30.

A Minisztertanács 64. ülésén úgy döntött, hogy az újvidéki népbírói tárgyalásokon részt vevő magyar újságírók költségeinek megtérítését illető javaslatot leveszi a napirendről.¹

1. MJNJ44-47.

1945. november 1.

Megjelent a *Híd* című havi folyóirat háború utáni első száma.¹ Az 1934 májusában Szabadkán alapított, és 1936 májusától a JKP irányítása alatt álló folyóirat háború utáni első felelős szerkesztője dr. Steinfeld Sándor volt, őt Olajos Mihály (1948/10–11. – 1950/1–2.), Ernyes György (1950/3. – 1951/3.), majd Majtényi Mihály (1951/4 – 1955/9–10.) követte. Átlagban ezer példányban nyomtatták 1945–1954 között.

1. Steinfeld Sándor: Újévi gondolatok. *Híd*, 1946. 1. 5–7.; JMK, 7.; JUMIL; Stoković 1975.

1945. november 2.

A magyarországi belügyi és honvédelmi minisztériumi képviselők a tárcaközi értekezleten azt állították, hogy a Jugoszláviából Magyarországra áttett svábok száma néhány százezerre rúg. Az értekezletről készített külügyminisztériumi feljegyzés szerzője megjegyezte, hogy ez a szám

„nem fedheti a valóságot”. Az értekezleten felmerült a villányi sváb internálótábor kérdése is, ahol „jugoszláv illetőségű svábokat őriznek magyar területen a jugoszláv fegyveres erő tagjai”¹

1. MOL XIX-J-1-a-IV-107-40 889/Bé-1945. 55d. Idézi A. Sajti 2004, 342.

1945. november 4.

Magyarországon országgyűlési választásokat tartottak. A Független Kisgazdapárt 2,7 millió szavazattal abszolút többséget szerzett a szavazatok 57,03%-ával, és 245 mandátumhoz jutott a 409 tagú parlamentben (60%). A Magyar Kommunista Párt által kapott szavazatok száma alig haladta meg a 800 000-et (17%), de részt vett a kormányalakításban a Szociáldemokrata Párttal (17,41%) és a Nemzeti Parasztpárttal (6,85%) együtt. Csak a Polgári Demokrata Párt (1,62%) maradt ellenzékben, míg a Magyar Radikális Párt (0,12%) nem jutott mandátumhoz.¹ > 1947. augusztus 31.

Jovan Popović jugoszláviai író Budapestre érkezett és beszélgetéseket folytatott befolyásos magyarországi politikusokkal, többek között a kisebbségi kérdéstről is. Tapasztalatait *Magyarországi utam* című beszámolójában írta le, amely a *Híd*-ben is megjelent: „a külügyminisztérium titkáránál, aki a miniszter helyett fogadott bennünket, mert utóbbi meghívott bennünket, de el kellett utaznia [...] a legnagyobb elismerés hangján nyilatkoztak, s finoman panaszkodtak, hogy a magyar kisebbség nem talált mindenhol ilyen megértésre, s ismét hangoztatták, hogy nem is kívánhatnak több jogot, mint amennyi a magyar kisebbségnek van Jugoszláviában.”²

1. Pók Attila: *A nemzetközi élet krónikája 1945–1985*. Budapest, 1986, Kozmosz Könyvek, 16.; A. Sajti 2004, 366. – 2. Popović Jovan: *Magyarországi utam. Híd*, 1946. 3. 178.

1945. november 7.

Vlada Zečević jugoszláv belügyminiszter aláírta a Szocialista Párt munkájának felújítását engedélyező végzést.¹

Részlet a Magyar Külügyminisztérium *Jugoszláv–magyar határmegállapítás* című dokumentumából: „Az 1942. január 21–23-i újvidéki események közismertek. Az itt, továbbá a bevonulás és egyéb tisztogatási műveletek alkalmával áldozatul esett délszlávok számát propagandájuk erősen eltúlozta. Tárgyilagos becslés szerint a három és fél éves magyar uralom alatt összesen 15-16 000 áldozattal lehet számolni, szemben a különböző délszláv politikai irányzatok 3 usque 5-szörös számadataival. Ebből is háborús bűnként csak az újvidéki mézszárlás tekinthető, amely a bűnösök bíróság elé állításával elfogja nyerni büntetését. A bírósági eljárást azonban már megelőzte az önbíráskodásnak egy fajtája, amikor a Bácskába bevonuló partizánok több helyen (elsősorban Zenta, majd Újvidék, Palics stb.) véres bosszúállást szerveztek. A magyar áldozatok számát itt kb. 40 000-re lehet becsülni. Nemcsak területi, de semmilyen más igényt nem lehet egy többszörösen megtorolt bűncselekménnyel megindokolni.”²

1. NF, 155. – 2. Közli Matuska [é. n.], 362.

1945. november 11.

Jugoszláviában alkotmányozó nemzetgyűlési választásokat tartottak. Erre a már a nőkre is kiterjesztett általános, közvetlen és titkos választójog alapján került sor, a „nép ellenségeit” azonban megfosztották választójoguktól, így a teljes német kisebbséget és a korabeli jugoszláv adatok szerint még legalább 200 000 választásra jogosult polgárt. Egyes adatok szerint azonban csak Szerbiában a választásra jogosultak mintegy 5%-a volt megfosztva választójogától.¹ Hivatalos adatok szerint a bejegyzett 8 383 455 választópolgár 88,66%-a ment el szavazni. Miután a Tito–Šubašić egyezmény alapján újra fellépő

polgári pártokat kiszorították a politikai életből, s azok a választásokon nem vettek részt, a kommunisták által irányított Népfront listája akkori hivatalos adatok szerint a Szövetségi Szkupstina esetében a szavazatok 90,48 %-át, a Népek Szkupstinája esetében pedig 88,7%-át kapta,² Vajdaságban a részvételi arány 92,22 % volt, s a Népfront listájára 85,38 % szavazott.³ Ezzel szemben ma úgy tudjuk, hogy Szlovéniában a szavazók 16,8%-a, a Vajdaságban 14,6%-a, Szerbiában 11,4%-a, Horvátországban pedig 8,5%-a szavazott a Népfront ellen. Szerbiában volt a legmagasabb a választásokat bojkottálók aránya, 20,8%.⁴ A magyar kormányhoz eljutó hírek szerint a Szabadkai körzetben, ahol abszolút többségben voltak a magyarok, a szavazatok 25-40%-át dobták a vak urnába, de keringtek hírek 80%-os arányról is.⁵ Bácsföldváron a 4 106 szavazatra jogosult közül 3 551-en adták le voksukat, a Népfront-listára 1 402-en, 1 349-en pedig a vak urnába⁶ dobták be szavazatukat. a szavazók nemzetiségi összetétele a következő volt: 1 939 magyar, 1 602 szerb és 10 egyéb nemzetiségű.⁷ A választások során 5 magyar nemzetiségű képviselő került a parlamentbe: Keck Zsigmond szabadkai református lelkész, Sóti Pál régi kommunista, Varga István, a jugoszláv hadsereg századosa, Szabó György nagybecskereki tanár és Oláh Sándor verseci vasúti tisztviselő.⁸

1. John R. Lampe: *Yugoslavia as History*. New York, 1996, Columbia University Press, 225. Idézi A. Sajti 2004, 364. – 2. Josip Broz Tito: *A nemzeti kérdés és a forradalom*. Újvidék, 1980, Forum, 79.; NF, 222.; *20. századi egyetemes történet II.* Budapest, 1997, Korona Kiadó, 385–386. – 3. HRP3, 131. – 4. John R. Lampe: *Yugoslavia as History*. New York, 1996, Columbia University Press, 226. Idézi A. Sajti 2004, 364. – 5. MOL XIX-A-1-n-„Z”-887-1945. 2. d; XIX-J-1-a-IV-104-41157/Bé.-1945. 54. d. Idézi A. Sajti 2004, 364. – 6. Mivel a Népfrontnak nem volt ellenjelöltje, a szavazóhelyeken elhelyeztek egy lista nélküli szavazóurnát is, amelybe az dobhatta be szavazógolyóját, aki nem akart a Népfront jelöltjére szavazni. – 7. Aleksandar Kasaš: *Mađari u Vojvodini 1941–1946*. Novi

Sad, 1996, 196. Idézi A. Sajti 2004, 364–365. – 8. MOL XIX-A-1-n-691/biz.-1945. 1. d. Idézi A. Sajti 2004, 365.

1945. november 16.

Tito sajtóértekezletet tartott külföldi és jugoszláv újságírók részvételével, s nyilatkozott az > **1945. november 11-i** választásokról: „Ez volt a legdemokratikusabb választás Jugoszlávia fennállása óta. Ilyen rendben, nyugodtan és méltóságteljesen még sohasem folyt le választás Jugoszláviában. Aki akart, szavazott, aki nem akart, nem szavazott. Mindenki szabadon szavazhatott a Népfront listájára vagy ellene. Hogy ez így van, bizonyítja az a tény is, hogy a lista nélküli urnába ott esett a legtöbb szavazat, ahol a Népfrontnak és az új Jugoszláviának legnagyobb az ellenzéke, mint például Vajdaság, Szerbia és Horvátország egyes helységeiben.” A magyarországi választások eredményeire vonatkozó újságírói kérdésre kifejtette: „Nem szívesen beszélek más országok fejlődéséről. De nem volnék őszinte, ha azt állítanám, hogy nem érdekel a szomszéd országok választási eredménye. Én mindenesetre azt szeretném, ha a szomszéd országok demokratikus irányban fejlődnének, mert a szomszéd országok demokratizálása mindenekelőtt elhárít sok mindent, ami surlódást és meg nem értést okozhat, egyszersmind lehetővé teszi a szorosabb együttműködést Jugoszlávia és az illető országok között. Hogy milyen lesz a magyar kormány politikája, nem tudom. Sajnálom azonban, ha Magyarország nem demokratikus irányban haladna, mert kapcsolataink nem lehetnének olyan szívélyesek, mint abban az esetben, ha ott is demokratikus kormány létezne, s megértéssel tekintene a jugoszláviai történésekre. Ezt az álláspontomat meg kell indokolnom. Tudvalevő, hogy a nem demokratikus országokban mindig működnek erős elemek, amelyek az irredentizmust fejlesztik, s ezzel egyszersmind létrehozzák a támadás és az összeütközés elemeit is. A háború után, az átélt borzalmak után – függetlenül attól, hogy a győztesek oldalán vagyunk, hogy győztes-

sek vagyunk – mi már kezdetben békejobbot nyújtottunk a volt ellenséges országoknak, mert tudjuk, hogy semmiféle megtorlás, semmiféle reváns sem teremthet a jövőben tartós jó viszonyt. Ezért is választottuk ezt az utat. Ezért kívánunk demokratikus kormányokat.”¹

1. *Borba*, 1945. november 17.; Tito 2., 112., 117.; MOL XIX-J-1-j-IV-36-185/Bé-1946. 37. d. Idézi A. Sajti 2004, 334.

1945. november 21.

Tito fogadta a csehszlovák újságírók Jugoszláviában tartózkodó csoportját. A kérdésre, „hogyan tekint Jugoszlávia a csehszlovák–magyar lakosságcserére?”, így válaszolt: „Jugoszláviában mi már a háború alatt határozott állást foglaltunk a nemzeti kisebbségek ügyében. A németekkel mint főbűnösökkel szemben, miután példátlan kegyetlenségeket követtek el Jugoszláviában, a legszigorúbban jártunk el, a magyar kisebbséggel pedig enyhén és nagylelkűen bántunk. Ez nem a gyengeség jele volt, hanem épp azért foglaltunk el ilyen álláspontot, mert győztünk. Kijelenthetem, hogy a magyarokkal szemben tett intézkedéseinket illetően kezdetben nem láttam mindent olyan világosan, mint ma. Csehszlovákiában a magyarok más szerepet játszottak, mint hazánkban. A magyarok ott hódításra s a szláv lakosság elnemzetietlenítésére és beolvasztására törekedtek. A történelem során ott sokkal élesebb formában ütköztek ki a fennálló ellentétek Magyarország és Csehszlovákia között, mint nálunk, úgyhogy véleményem szerint a csehszlovák kormány helyesen teszi, hogy lakosságcserét követel. Az antifasisztákkal azonban kivételt kell tenni. A múlt tapasztalatai nyomán ki kell jelentenem, hogy a jövőben többé nem engedhető meg, hogy egy államban a nemzeti kisebbség úgy viselkedjen, mintha nem az illető ország, hanem egy másik ország alattvalójának tekintené magát. A múltban ez végzetes volt mind Jugoszlávia, mind Csehszlovákia esetében, tehát a jövőben nem engedhető

meg többé. Az új Jugoszlávia sohasem fogja megengedni, hogy olyan kisebbségek éljenek határai között, amelyek nem Jugoszláviát tekintik hazájuknak, hanem egy másik országot.”¹

1. *Borba*, 1945. november 22.; Tito 2., 128.

1945. november 24.

Szerbia Népképviselőházának Elnöksége törvényt hozott a szövetségi agrártörvény alkalmazásáról.¹ > 1945. augusztus 23.

1. Miloš Mišović: *Ko je tražio republiku. Kosovo 1945–1985*. Beograd, 1987, Narodna knjiga, 46.

1945. november 29.

Belgrádban a Demokratikus Föderatív Jugoszlávia Alkotmányozó Nemzetgyűlésének első ülésén elfogadták a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság kikiáltásáról szóló deklarációt,¹ amely kimondta: „Jugoszlávia háború előtti fennállásának huszonkét éve alatt népei nem tudták megvalósítani évszázados törekvésüket: a nemzeti egyenjogúságot és a szociális igazságot. Ahelyett, hogy az egyenjogúság alapjain megvalósult volna testvéri egységük, egy hegemonisztikus klikk népellenes uralma mind mélyebb szakadékot és vizsályt teremtett közöttük. [...] Jugoszlávia népei mind a két világháború közötti időben, mind a négyéves felszabadító harc alatt meggyőződtek arról, hogy a monarchia volt az új Jugoszlávia, az egyenjogú népek testvéri és demokratikus közössége megteremtésének legnagyobb akadálya. [...] Ennek alapján és Jugoszlávia minden népe szabadon kifejezett akaratával összhangban, az alkotmányozó nemzetgyűlés a Szövetségi Tanács és a Népek Tanácsának együttes ülésén a nép nevében és mindkét tanács törvényes határozatainak alapján eldöntötte: a Demokratikus Föderatív Jugoszláviát népköztársasággá kiáltja ki Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság néven. A Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság köztársasági államformájú szövetségi népi állam, az egyenjogú népek közössége, amelyek szabadon fejezték ki akaratukat, hogy egyesülve maradjanak Jugoszlá-

viában. E határozat Jugoszlávia összes népének nevében végleg megszünteti a királyságot Jugoszláviában, II. Petar Karađorđevićot és az egész Karađorđević dinasztiát pedig megfosztja mindazoktól a jogoktól, amelyek őt és a Karađorđević dinasztiát megillették.”

1. Petranović, Zečević, 782–783.; HRP3, 134.; *20. századi egyetemes történet II.* Budapest, 1997, Korona Kiadó, 386.

1945. december 1.

A jugoszláv alkotmányozó nemzetgyűlés ülésén Mihajlo Đurović megjegyezte, hogy a köztársaságok közötti határokat nem rögzítették. Moša Pijade megrovóan azt válaszolta, hogy a határok természetes úton alakultak ki, így minden vitás kérdést könnyű lesz megoldani.¹

1. Bujošević. *Intervju*, 1990. július 6.

1945. december 2.

Dessewffy Gyula a budapesti *Kis Újságban* *A béke előkészítése* című cikkében az etnikai határok kijelölésének lehetőségét mint „jogos reménységet” tüntette fel, a határoktól távolabb „egy tömegben” élő magyarok számára autonómia biztosítását javasolta, a szorványok esetében pedig a népcserét vélte járható útnak az erőszakos kitelepítések mellőzésével.¹

1. Balogh 1988, 135.

1945. december 3.

Pletikoszich Péter atyát, az újvidéki ferences rendház főnökét kilenc hónapra börtönbe zárták Požarevacon. Az év márciusában érkezett, és Kamarás Mihály atya helyét foglalta el, akit kiutasítottak az országból.¹

1. Szabó Palócz Attila: Színmű és valóság. *Magyar Hírlap*, 2008. szeptember 27.

1945. december 5.

Sikerrel végződtek a magyar–jugoszláv vasúti ügyi tárgyalások.¹

1. MOL XIX-J-1-j-4bc-00800-13-1956.

1945. december 7.

Bodor György telepítési kormánybiztos a Völgysegi Telepek Központi Szövetkezete nevében a miniszterelnökhöz fordult, hogy a székelyek bácskai menekülése során elfogott hadikligrégi székely férfi ügyében járjon el a jugoszláv szövetséges missziónál. Rámutatott, hogy „az iratok tanúsága szerint még 1946 szeptemberében sem engedték át őket Magyarországra, közülük időközben hatan meghaltak a bori rézbányában lévő internálótáborban”.¹

1. MOL XIX-A-1-n-„Z”-1011-1945; XIX-A-j-XXIII-10817-1946. 2. d. Idézi A. Sajti 2004, 335. Cseres Tibor *Vérbozzú Bácskában* című könyvében (Budapest, 1991, Magvető, 235–236.) Albert Gábor hadikligrégi székely visszaemlékezése nyomán azt írta, hogy a 42 székely férfit Szabadkán kivégezték.

1945. december 11.

A vajdasági tartományi pártbizottság az > 1945. november 11-ei választásokkal kapcsolatos tevékenységet összegezõ jelentésében közölte, hogy a választási gyűléseken a polgárok átfésülték a választói névjegyzékeket, és törölték róluk azoknak a nevét, akik a háború alatt „együttműködtek a megszállóval”. Szabadkán ilyen módon 3060 személytől vonták meg választójogát.¹

1. NF, 221.

1945. december 12.

Részlet Rex József külügyminisztériumi segédtitkár Belgrádból küldött jelentéséből: „Kellemtlen meglepetést okozott a magyar kisebbség magatartása a jugoszlávai választásokkal kapcsolatban. Velebit külügyi államtitkár, Kovács információs államtitkár, Burzevski telepítési ügyi államtitkár, Pečar a *Politika* című félhivatalos napilap külügyi rovatvezetője, továbbá Prodanoviczné, a rádió magyar osztályának vezetője, akikkel a választás utáni időben személyesen beszéltem, mind megdöbbenésüknek adtak kifejezést afölött, hogy a magyarlakta vidékeken a szavazatok 80%-a esett az ún. »vak

skatulyára«, vagyis a Népfront ellen. Nehezményezik ezt a politikai magatartást azért is, mert sok szerb többségű községben a szerbek magyar jelöltekre is szavaztak. A magyar kisebbség e politikai magatartását azzal vélik magyarázhatni, hogy a pásztorlevélnek, a bácskai katolikus papság tevékenységének tudható be a Népfront elleni szavazatok magas arányszáma. Jugoszláv részről tehát egy Magyarországról irányított akciót látnak a magyar kisebbséggel kapcsolatban.¹

1. MOL MOL XIX-J-1-j-5c-21-1945.

1945. december 18.

A Vajdasági Képviselőház Elnökségének határozatával¹ minden körzeti Népbizottság keretében megalakultak az agrárreform kérdéseivel foglalkozó részlegek. > **1945. szeptember 1.**

1. SL Vojvodine, 1945/26.; DERV, 31.

1945. december 24.

A *Magyar Szó*ban a zentai tanítótanfolyam 57 hallgatójának aláírásával közölt cikkben a diákok az ellen tiltakoztak, hogy a magyar kormány megtagadja „magyarországi szláv testvéreink jogos demokratikus nemzeti ségi kívánságait”.¹

1. A. Sajti 2004, 367.

1945. december 25.

Révai József a *Szabad Nép* karácsonyi számában *Nemzetrontó sovinizmus* című cikkében arra hívta fel a figyelmet, hogy az utóbbi hetekben érezhetően megromlott Magyarország és a szomszédos államok viszonya, mert a magyar közélet fórumain mind jobban teret hódít az etnikai határok követelése. A néprajzi elv érvényesítésének igényét helytelennek és károsnak ítélte, mert olyan veszélyt látott benne, hogy azt esetleg „csehszlovák mintára” alkalmazhatják Jugoszláviában és Romániában is.¹

1. Balogh 1988, 136.

1945. december 28.

Az agrárreform és kolonizáció szerbiai minisztere a körzeti Népbizottságok javaslatai alapján kinevezte a földreform végrehajtása során felmerült jogi kérdésekben illetékes agrárbíróóságok tagjait.¹

A Miniszterelnökség kisebbségi osztályán készült, *A jugoszláv–magyar viszony fejlődése és eseményei 1944 ősze óta* című tanulmány szerint „1944 őszén a jugoszláv hadsereg csapatai felszabadították a Bácskát, és onnan a magyarok nagy része a kivonuló magyar csapatokkal együtt eltávozott. Bácskába azok tértek vissza, akik esztendőket töltöttek a hegyekben és erdőségekben. Ezek más mérték szerint ítélték meg a magyarokat és belátták, hogy az 1941-es események a régi magyar hadsereg túlkapasai voltak. Így igen kevés embert vontak csak felelősségre. Az új Jugoszlávia népuralomra rendezkedett be és a központi hatalomban a magyarság számaránya szerint képviseletet kapott. Megnyíltak a magyar iskolák is, és a magyarok olyan kedvező helyzetbe kerültek, amire gondolni sem mertek”.²

Rubletzky Géza *Készüljünk a békére* címmel a *Kis Újság*ban elsősorban a hiányos propagandában látta a magyar békekilátások kedvezőtlen ségének okát.³

1. *Slobodna Vojvodina*, 1945. december 29. 3. I. 1946.; DERV, 31. – 2. MOL XIX-A-1-n-„Z”-79-1945. 3. d. Idézi A. Sajti 2004, 334. – 3. Balogh 1988, 135.

1945. december 29.

Vajdaság Legfelsőbb Bírósága keretében külön tanács alakult,¹ amely spekulációra, szabotázsra, kártevésre, illetve hivatali visszaélésre hivatkozva (> **1945. április 23.**) ítélkezett az agrárreformmal szembeni ellenállás eseteiben. Ezzel befejeződött az agrárreform végrehajtását szolgáló adminisztratív szervezet kialakításának időszaka.

1. SL FNRJ, 1945/102.; DERV, 31–32.

1945. december 30.

Dessewffy Gyula a *Kis Újság*ban, a Kisgazdapárt lapjában a határokon túl élő magyarság jogai biztosításának fontosságát hangsúlyozva Jugoszláviát pozitív példaként említette.¹

1. Balogh 1988, 135.

1945. december

Közzétették Jugoszlávia új alkotmányának tervezetét, amelynek 13. szakasza kimondta: „A nemzeti kisebbségek a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaságban saját kulturális fejlődésük és szabad nyelvhasználatuk minden jogát és védelmét élvezik.”

1945.

Újvidéken 3 500 példányban megjelent a *Pionieri* című szlovák nyelvű gyermeklap első száma.¹

Az év folyamán megjelent magyar nyelvű időszaki kiadványok száma és átlagos példányszáma: 3 (28 000); *Híd* (1 000), *Ifjúság Szava* (3 000), *Magyar Szó* (22 000).

1. Stoković 1975, 234., 283–284.